

Міжнародні науково-практичні інтернет-конференції
юридичного та історичного спрямування

АКТУАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ

ISSN 2617-2364

Випуск 34

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-
ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

www.lex-line.com.ua

Юридична лінія

14 липня 2021 р.

УКРАЇНА

Тернопіль

2021

УДК 340 (063)
А 437

Актуальні дослідження правової та історичної науки: Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Вип. 34 (м. Тернопіль, 14 липня 2021 р.). Тернопіль, 2021. 81 с.

У виданні вміщено тези та тексти доповідей Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції з юридичних та історичних питань, що відбулася у м. Тернопіль 14 липня 2021 р. за сприяння Громадської організації “Наукова спільнота” (Україна) та Wyższa Szkoła Społeczno-Gospodarcza w Przeworsku (Польща).

Матеріали конференції також оприлюднено на сайті: www.lex-line.com.ua

Адреса оргкомітету:
46005, м. Тернопіль, а/с 797
тел. +380979074970
E-mail: lex-line@ukr.net

Тексти опубліковано у авторській редакції. Відповідальність за достовірність наданої інформації несуть автори, їхні наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищено. У разі будь-якого використання опублікованих матеріалів посилання на джерело є обов'язковим.

ISSN 2617-2364

© ГО “Наукова спільнота” 2021
© Автори статей 2021

**COORDINATION STANDARDS OF THE GUIDELINES FOR THE
PROTECTION OF PRIVACY AND CROSS-BORDER TRANSFER OF
PERSONAL DATA**

Maksurov Alexey Anatolevich

*PhD in Law, Professor, Kiev National University named after Taras
Shevchenko*

Coordination acts on ensuring cybersecurity are increasingly becoming the subject of interregional agreements [1, p. 198]. One of such significant acts can be recognized as the Guidelines (basic provisions) for the Protection of Privacy and Cross-border Transfer of Personal Data [2].

The definitions of the Guidelines repeat the definitions of other acts adopted within the framework of cooperation between the OECD member countries. Of interest is the definition of "privacy protection authority", which the Management understands as any state or public organization, as defined by an OECD member country, responsible for the implementation of legislation on the protection of privacy, and which has the authority to conduct investigations, or has authority.

Thus, the OECD member States have provided for the possibility of delegating some part of the authority in the field of cyber defense to public organizations, which in itself deserves an extremely positive assessment.

The developers of the Guide emphasize that, in fact, this is a minimum set of legal standards in the field of cybersecurity, and the provisions of the Guide should under no circumstances be considered as an obstacle to the implementation of various protective measures against different categories of personal data, depending on their nature or the conditions in which they are collected, stored, processed and distributed, as well as in any way that leads to unjustified restrictions on freedom of speech.

Unlike other acts of the same level and the same sphere of interest, which often have a declarative nature, the Guide provides for specific practical provisions in the field of duties and responsibilities of personal data managers, which favorably distinguishes this legal act from other acts adopted in the field under study.

The most significant responsibilities of the OECD member countries are established in terms of international cooperation in this area. For example, OECD member countries should take appropriate measures to promote cross-border cooperation in the area of compliance with legislation on the protection of privacy, in particular by facilitating the exchange of information between privacy protection authorities. They are obliged to support and encourage the development and adoption of international agreements that provide for the coherence of framework policies and documents in the field of protection of privacy, etc.

Thus, we note that the provisions of the Guide generally comply with the norms of international law in this area. The Manual itself is in many aspects practically significant from the point of view of execution, an act containing prescriptions that have the properties of concreteness and enforceability. The lack of coordination of cybersecurity processes in the field of personal data protection can only be considered as a lack of coordinated procedures for implementing the provisions of the Manual (control deadlines, methods of verification of execution, responsible persons, etc.), as well as other organizational aspects, which does not reduce its practical value.

List of sources used:

1. Maksurov A. A. Coordination legal technologies in the countries of Europe. M., Infra-M, 2019. - 456 p.
2. Guidelines (guidelines) for the protection of privacy and cross-border transfer of personal data // <https://digital.report/rekomendatsii-sovetak-sayushhiesya-rukovodstva-po-zashhite-neprikosnovennosti-chastnoy-zhizni-i-transgranichnoy-peredache-personalnyih-dannyih/>

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ: ДОСВІД ЛИТВИ

Поліщук Вікторія Сергіївна

здобувач кафедри права, Приватний вищий навчальний заклад «Університет сучасних знань»

Із пострадянських держав, однією із перших почала свою незалежність із боротьби з корупцією Литва. З цією метою у Литві було впроваджено низку важливих заходів та термінових реформ, які у подальшому змінили підходи до корупції [1]. Серед таких заходів варто вказати:

- впровадження антикорупційної реформи поліції;
- створення спеціальної антикорупційної групи, яка підпорядковувалася головному комісару і стежила за діяльністю самих поліцейських;
- прийняття низки важливих рішень, що призвели до збільшення заробітної плати поліцейських;
- запровадження суворого контролю за роботою поліцейських: від встановлення системи GPS, що передає контролюючим органам місцезнаходження поліцейського, відеокамери, якою фіксуються порушення до алкотестерів, радарів та інших технічних новинок, при цьому в таких пристроях неможливо змінити або стерти записи у пам'яті;
- фіксування правопорушень мало збігатися із кількістю складених протоколів;
- працівники правоохоронних органів реально почали каратися за корупційні дії, з одночасним звільненням та втратою спеціальної пенсії;
- штрафи збільшилися у десять разів;
- активізувалася роз'яснювальна робота: були введені спеціальні правила та інструкції щодо дій працівника у тому випадку, коли він став випадковим свідком отримання чи давання хабарів тощо.

Протягом 2018 року литовські суди розслідували 334 кримінальні справи щодо хабарництва, зловживань вчинених фізичними та юридичними особами. У наслідок чого було винесено 319 вироків (417 у 2017 році та 503 у 2016 році). Аналіз статистики корупційних злочинів відразу показав загальну тенденцію до зниження корупційних

правопорушень, так якщо у 2017 році суди розглянули 439 таких справ, то у 2016 році – 582 справи.

Більшість випадків корупційних діянь все ще складало хабарництво – 266 справ (357 у 2017 році, 488 у 2016 році), що потенційно сигналізувало про відсутність громадської нетерпимості до корупції [2].

Протягом останніх років у Литві було вжито низку антикорупційних заходів, які сприяють формуванню ще більшої нетерпимості до проявів корупції. За вчинення корупційних правопорушень почали застосовувати ефективні, пропорційні та перешкоджаючі санкції, які включають фінансові стягнення.

Судова практика Литви вже має досвід накладення шестизначних штрафів за серйозні корупційні правопорушення. Так, наприкінці 2006 року суд призначив юридичній особі штраф у розмірі понад 1 млн євро. Ще один приклад подібного штрафу за зловживання державними посадами – 20,7 тис. євро, якого було накладено у 2018 році.

Якщо корупційне правопорушення є не вкрай серйозним, Кримінальний кодекс Литви передбачає можливість відстрочення виконання такого покарання як утримання під вартою. Так, у 2004 році 54 особи були засуджені до ув'язнення, і лише 10 з них, були засуджені до позбавлення волі з реальним виконанням вироку.

Специфіка та складність корупційних справ у Литві об'єктивно визначає досить тривалий час кримінального провадження [2].

Уся система протидії корупції у Литві була пореформована ще до вступу держави до Європейського Союзу і НАТО. Це відбулося ще у 2004 році. Сьогодні у Литві одна із найкращих антикорупційних систем світу. Комплексний підхід цієї системи включає такі заходи: організаційні, превентивні, репресивні, правові.

Ще у 1997 році у Литві було створено спеціалізовану службу розслідувань у структурі Міністерства внутрішніх справ. Її головною метою було запобігання корупції у сфері публічного управління. У 2000 році в Литві було прийнято Закон «Про спеціальну службу розслідувань», у якому визначено широке коло повноважень суб'єктів розслідування корупційних правопорушень.

У своїй антикорупційній політиці Литва використала гонконгську модель, яка включає три основні складові: покарання, попередження і освіту. За литовським законодавством Спеціальна служба розслідувань,

яка розпочала свою роботу вже через 3 місяці після прийняття закону, отримала функції та повноваження цілком незалежної інституції.

Головним антикорупційним органом щодо виявлення, розслідування і попередження корупційних правопорушень запроваджувалися просвітницькі програми спрямовані на протидію корупції та забезпечення координації антикорупційних дій між різними державними структурами. Такі просвітницькі програми сприяли зв'язку із громадянським суспільством та приватним сектором, а також координували антикорупційну стратегію на національному та регіональному рівнях.

Політична воля керівництва Литви стала однією із основних складових успіху усіх антикорупційних реформ у цій країні. Певною складовою такого успіху також була спрямованість на вступ до Європейського союзу і бажання членства у міжнародних антикорупційних моніторингових механізмах.

10.03.2015 Литовський Сейм прийняв Постанову № XII-1537 та затвердив Національну антикорупційну програму Литовської Республіки на 2015-2025 роки. А 17.06.2015 Уряд Литви затвердив Міжвідомчий план дій щодо реалізації цієї програми на 2015-2019 роки.

Стратегічною метою цієї програми є зменшення масштабів корупції, підвищення прозорості, відкритості у державному та приватному секторах, досягнення індексу сприйняття корупції у Литві в 2025 році – щонайменше 70 балів (цей індекс у 2018 році у Литві склав вже 59 балів).

Вище зазначеною Програмою встановлено шість основних цілей:

1) досягнення більшої ефективності управління державним сектором, прозорості рішень та процедур, гласності та підзвітності громадськості, більшої стійкості до корупції на державній службі;

2) забезпечення застосування принципу неминучої відповідальності;

3) зменшення регуляторного та адміністративного навантаження на економічних операторів шляхом реформування системи інституційного нагляду за економічними операторами;

4) забезпечення чесної конкуренції, прозорості та раціональності закупівель товарів, робіт чи послуг за допомогою системи державних закупівель;

5) підвищення прозорості, зменшення та усунення можливості корупції у сфері охорони здоров'я;

б) підвищення громадської нетерпимості до корупції та заохочення громадськості до участі в антикорупційній діяльності;

Пріоритетами зазначеної програми стали: законодавство, діяльність судів та правоохоронних органів, нагляд за діяльністю суб'єктів господарювання, державні закупівлі, охорона здоров'я, територіальне планування та державний нагляд за будівництвом, державним управлінням та державною службою, антикорупційна освіта.

Головною стратегічною метою антикорупційної державної освіти у Литві є освіта дітей, молоді та державних службовців. Антикорупційна освіта молоді реалізується шляхом включення антикорупційних тем до предметів та навчальних програм, а також шляхом сприяння неформальній освіті і антикорупційним проектам. Службою спеціальних розслідувань створюються та публікуються спеціальні комікси та мультфільми, що розповідають про корупцію та її наслідки.

Запровадження комплексних заходів дало можливість вже у 2018 році провести 155 досудових розслідувань щодо корупційних злочинів. В ході яких було виявлено 483 кримінальні правопорушення, що на 30 % більше, ніж у 2016 році.

У Литві для реалізації Національної антикорупційної програми обирається претендент, до якого висуваються особливі вимоги.

Служба спеціальних розслідувань Литовської Республіки звітує перед Президентом та Сеймом. Діяльність цієї служби охоплює чотири сфери – розслідування корупційних злочинів, запобігання корупції, аналітична антикорупційна розвідка та громадська антикорупційна освіта. Служба також контролює виконання Національної антикорупційної програми [3].

Отже, вчасне запровадження антикорупційних реформ в Литовській Республіці дало змогу досягти значних результатів у протидії корупції у відносно короткі терміни. Цьому сприяло обрання найефективнішої гонконгської антикорупційної стратегії, а також реалізація заходів з урахуванням політичної волі керівництва держави. Комплексний підхід, який включає: організаційні, превентивні, репресивні та правові заходи призвів до вкрай позитивних результатів у протидії корупційним проявам у Литві.

Література:

1. Стецко Л. Полиция Литвы до и после реформы. *Газета «Intex-press»*: белорусский негосударственный еженедельник от 5.08.2013. URL: <https://www.intex-press.by/2013/08/05/politsiya-litvy-do-i-posle-reformy/> (дата звернення: 15.08.2020).
2. Aurelijus Gutaszkas: «Didėja baudos už korupcinius nusikaltimus – maksimali bauda gali siekti milijoną eurų». URL: <https://www.lat.lt/pranesimai/aurelijus-gutaszkas-dideja-baudos-uz-korupcinius-nusikaltimus-maksimali-bauda-gali-siekti-milijona-euru/787> (дата звернення: 20.09.2019).
3. LIETUVOS RESPUBLIKOS SPECIALIŲŲ TYRIMŲ TARNYBA. URL: <https://www.stt.lt/lt/menu/antikorupcinis-svietimas/#turinys> (дата звернення: 20.09.2019).

ДОСВІД ФРН У ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Поліщук Вікторія Сергіївна

здобувач кафедри права, Приватний вищий навчальний заклад

«Університет сучасних знань»

Німеччина (ФРН) є соціальною правовою державою, де діє принцип поділу гілок влади, та реально існує підпорядкування органів управління закону. Всі державні органи ФРН підпорядковуються конституційному ладу. Основний закон держави гарантує кожному окремому громадянину основні права й права людини. Федеральний конституційний суд Німеччини стежить за дотриманням Основного Закону. Всі інші державні органи зобов'язані підпорядковуватися його рішенням. ФРН є співзасновницею Європейського Союзу (ЄС).

У ФРН є багато правових механізмів, що спрямовані на протидію корупції. Основні з них: конфіскація майна; створення правової бази для унеможливлення «відмивання грошей».

В державі реалізована доктрина, де чиновник є слугою народу. Статус федеральних чиновників Німеччини регулюють два найважливіші закони: «Про державних службовців» від 27.02.1985; «Про правове

положення чиновників» від 27.02.1985. Крім того, федеральні землі регулюють правове положення чиновників на власних територіях. Прийняті у федеральних землях нормативні документи в обов'язковому порядку відповідають положенням Федерального Закону та визначають основні норми: порядок призначення на посади та звільнення.

У 2006 році у ФРН вступив у дію новий законодавчий акт «Про доступ до публічної інформації», який гарантує громадянам вільне отримання інформації щодо чиновника будь-якого рангу, якщо така інформація не є таємною. Отримання відповіді на такий запит не потребує від громадян жодних пояснень чи обов'язків щодо використання та розповсюдження цієї інформації.

Питання підкупу державних службовців (*Vorteilsannahme*, *Bestechlichkeit*, *Vorteilsgewährung* та *Bestechung*) регулюється в німецькому Кримінальному кодексі (розділи 331 – 338).

У Кримінальному кодексі ФРН, у розділі 11, «державною посадовою особою» визначено будь-кого, хто:

- (1) виступає державним службовцем чи суддею;
- (2) виконує державні службові функції;

(3) призначений на службу в державному органі чи іншому агентстві, або йому доручено здійснювати державні адміністративні послуги незалежно від організаційної форми, обраної для виконання таких обов'язків.

Тобто, визначення посадової особи є вкрай широким, і включає практично будь-яку особу, що здійснює державні функції.

У ФРН сектор державних послуг є прозорим, а корупційні ризики низькими. Нормативно-правові системи можуть бути складними, але вони прозорі та відповідають міжнародним нормам. Німеччина має досить прозорі закони та веде політику щодо сприяння конкуренції та динамічному формуванню бізнесу.

Передбачуваність та неупередженість німецької правової системи широко позитивно оцінюється як самими німцями, так і іноземцями. Уряд рідко приймає непередбачувані рішення, адже у ФРН досить високий рівень правового захисту від протиправних адміністративних актів.

Німеччина входить до найкращих світових виконавців антикорупційного законодавства, і може карати корупційні дії за кордоном, якщо останні порушують внутрішнє законодавство ФРН.

Закон про боротьбу з корупцією ФРН розширив як сферу осіб, які охоплюються цим актом, так і можливості німецької влади щодо притягнення до кримінальної відповідальності за хабарництво.

У ФРН активний та пасивний підкуп працівників чи агентів компанії є злочинним, навіть якщо це не зумовлює негативного впливу на конкуренцію. Компанії можуть притягуватися до цивільної відповідальності за корупційні правопорушення, вчинені їх представниками відповідно до Закону ФРН про регуляторні правопорушення, або якщо особи, які мають функції управління, навмисно чи з необережності ігнорують необхідні заходи нагляду, спрямовані на запобігання злочинній діяльності. Штрафи можуть становити до 10 млн євро за кожне умисне кримінальне правопорушення та до 5 млн євро за кожне необережне кримінальне правопорушення. Виплати за сприяння заборонені, а подарунки та гостинність можуть вважатися незаконними, залежно від їх наміру, вигоди та вартості.

Інше відповідне законодавство включає Закон ФРН про відмивання грошей, яким криміналізовані правопорушення, зокрема шахрайство, розтрата, і встановлено вимоги щодо ретельної перевірки та звітності фінансових установ. Державні службовці зобов'язані повідомляти про виправдану підозру в корупції вищому органу служби чи правоохоронному органу, відповідно до Закону про федеральних державних службовців.

У ФРН управління ризиками, та дотриманням корпоративних норм, набуває усе більшого значення. Міжнародна організація зі стандартизації опублікувала стандарт ISO 19600, який стосується використання систем управління дотриманням норм. Для підтвердження відповідності ISO 19600 можна сертифікувати систему управління дотриманням норм, однак важливо, що ISO 19600 не може розглядатися як загальновізнаний стандарт.

ISO 19600: 2014 дає вказівки щодо створення, розроблення, впровадження, оцінки, підтримання та вдосконалення ефективної системи управління дотриманням норм в організації.

Вказівки щодо систем управління дотриманням вимог застосовуються для всіх типів організацій. Ступінь застосування цих керівних принципів залежить від розміру, структури, характеру та

складності організації. ISO 19600: 2014 заснований на принципах належного управління, пропорційності, прозорості та стійкості.

Основний акцент антикорупційних заходів у ФРН, робиться урядом держави на законодавчих, організаційних та кадрових змінах. Комплексний підхід унеможливорює зловживання своїм становищем.

Одним із заходів протидії корупції в Німеччині є так звані антикорупційні службовці. Якщо особі відомо про випадок корупції, вона може анонімно передавати цю інформацію працівнику з питань боротьби з корупцією. Останній обробляє інформацію в умовах максимальної конфіденційності. Якщо є підозра на корупцію, відповідальний працівник надсилає повідомлення до поліції чи прокуратури.

Антикорупційні заходи у Німеччині акумульовані незалежними між собою державними структурами: Міністерством внутрішніх справ; поліцією; прокуратурою; судами (16 федеральних земель та Берліна) [1].

Певний науковий та практичний інтерес мають форми і способи корупційних дій у німецькій юриспруденції, а саме:

- збільшення прибутку за рахунок корупції;
- дії, з метою уникнення конкуренції;
- дії, які спрямовані на отримання кредитів, субсидій чи інших фінансових коштів від державних чи громадських установ;
- підкуп державних та інших діячів, з метою одержання дозволів чи інших документів;
- плата, з метою позбутися необхідності оплачувати штраф [2, с. 290].

Німецький уряд приділяє значної уваги профілактиці корупційних правопорушень. Саме тому державні органи ретельно вивчають та формують атласи корупційних загроз, де зазначається структури, що можуть стати об'єктом таких загроз.

На федеральних землях поширеною є практика внутрішньої ревізії, яку здійснює орган корупційного нагляду, чим забезпечується координація дій між різними структурами.

За повідомленням міжнародної організації Transparency [3]. У 2019 році Німеччина досягла 80 балів – на один бал менше, ніж 2018 року. Тим не менше, Німеччина продовжує рухатися догори у рейтингу, і поділяє 11-те місце з Великобританією.

Отже, антикорупційна стратегія ФРН передбачає: жорстке дотримання поділу гілок влади та підпорядкування органів управління закону; запровадження та неухильне дотримання правових механізмів протидії корупції; реальні механізми доступу до публічної інформації; широке тлумачення поняття «державної посадової особи» і відповідальність таких осіб перед законом; жорсткий контроль корупційних ризиків у сфері державних послуг; високий рівень правового захисту від протиправних адміністративних актів; можливості німецької влади щодо притягнення до кримінальної відповідальності за хабарництво; активний та пасивний підкуп працівників чи агентів компанії; акцент антикорупційних заходів уряду держави на законодавчих, організаційних та кадрових змінах; запровадження системи «антикорупційних службовців»; профілактика корупційних правопорушень.

Література:

1. Сірук М. Боротьба корупції по-німецьки. *День*. 2008. № 173. 26 вересня. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/panorama-dnya/borotba-z-korupciieyu-ro-nimecki> (дата звернення: 15.08.2020).
2. Невмержицький Є. В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії: монографія. Київ: КНТ, 2008. 364 с.
3. CPI. Korruptionswahrnehmungsindex 2019. Transparency International. Deutschland e.V. URL: <https://www.transparency.de/cpi/> (дата звернення: 20.09.2019).

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА КРАЇН ВИШЕГРАДСЬКОЇ ГРУПИ ЩОДО РЕЄСТРУ МЕДІАТОРІВ

Фігун Наталія Ігорівна

магістр права, стипендистка пост-магістерської програми

*Міжнародного Вишеградського Фонду, Варшавський університет,
Республіка Польща*

Медіація уже давно довела свою ефективність та набула широкого поширення у світі, зокрема і в країнах Вишеградської групи. В Україні ж за понад 20 років фактичного існування та функціонування інституту медіації не було прийнято законодавчого акту, що створив би правове підґрунтя для розвитку та популяризації медіації. 15 липня 2020 року Верховна Рада України прийняла у першому читанні проєкт Закону України „Про медіацію” № 3504, який включений до порядку денного п’ятої сесії Верховної Ради України дев’ятого скликання і готується до другого читання. Оскільки в Україні назріла реальна потреба у врегулюванні процедури медіації, існує велика ймовірність, що парламент все ж прийме відповідний закон.

Важливим аспектом успішного впровадження та функціонування інституту медіації є створення реєстру медіаторів. Основним завданням реєстру медіаторів є забезпечення суспільству інформації щодо спеціалістів, які мають право проводити медіацію, їхню кваліфікацію, досвід роботи, локацію та вартість послуг. Оскільки Україна знаходиться на шляху до імплементації медіації до національного законодавства, необхідно дослідити і порівняти досвід зарубіжних країн щодо регулювання цього питання. Таким чином, метою цієї роботи є теоретико-правовий аналіз законодавства країн Вишеградської групи щодо ведення реєстру медіаторів.

Слід зазначити, що в науковій доктрині залежно від суб’єкта ведення реєстру медіаторів виділяється три основних способи:

- ведення централізованого реєстру Міністерством юстиції чи іншим спеціалізованим органом;
- монополія на ведення реєстру однією неурядовою організацією;
- ведення реєстрів медіаторів необмеженою кількістю організацій [1, с. 9; 2].

У країнах Вишеградської групи сформувалися різні підходи до регулювання цього питання, слід детально їх проаналізувати.

У Словаччині відповідно до § 8 (1) Закону № 420/2004 про медіацію та внесення змін до деяких законів реєстр медіаторів веде Міністерство юстиції Словацької Республіки. Для запису до реєстру фізична особа має подати заяву про внесення до реєстру медіаторів, декларацію про повну дієздатність, документ про здобуття магістерського ступеня у Словацькій Республіці або іноземному вищому навчальному закладі та сертифікат про проходження професійної підготовки медіатора та успішне складання іспиту медіатора (виданий не пізніше ніж за шість місяців до подачі заяви) (§ 8 (3) Закону № 420/2004). Крім того, Міністерство юстиції подає запит до Генеральної прокуратури Словацької Республіки для видачі витягу про несудимість. Якщо усі необхідні умови було виконано, Міністерство юстиції впродовж 30 днів вносить дані медіатора до реєстру та видає медіатору письмове свідоцтво про реєстрацію у реєстрі медіаторів (§ 8 (9) Закону № 420/2004) [10]. Міністерство публікує реєстр медіаторів на своєму веб-сайті, що дозволяє громадськості безперешкодно отримати інформацію про усіх фахівців, що мають право проводити медіацію.

В Угорщині реєстр медіаторів також веде Міністерство юстиції. Відповідно до Закону LV 2002 про медіацію фізична особа включається до реєстру, якщо вона відповідає наступним вимогам: володіє повною дієздатністю; має вищу освіту та досвід роботи не менше 5 років після здобуття кваліфікації; пройшла професійну підготовку з медіації; несудима (§ 5 (1) Закону LV 2002) [5]. Крім того, за внесення даних до реєстру медіатор повинен сплатити адміністративний збір.

Реєстр медіаторів є загальнодоступним і розміщується Міністерством юстиції в мережі Інтернет. Реєстр містить інформацію про освіту медіатора (в т.ч. номер диплома про вищу освіту), досвід та тривалість роботи, професійну підготовку та стажування в якості медіатора (підтверджується сертифікатом), мови, якими медіатор може проводити медіацію, спеціалізацію, контактні дані, членство в

професійних організаціях (§ 6 (1) Закону LV 2002) [5]. Міністерство юстиції після внесення даних до реєстру надсилає поштою медіатору свідоцтво про реєстрацію у реєстрі медіаторів.

Таким чином, в Словаччині та Угорщині функціонують централізовані реєстри, що ведуться Міністерствами юстиції цих країн. До переваг такого способу ведення реєстру медіаторів можна віднести єдиний підхід до умов включення медіатора до реєстру, об'єктивність та консолідованість інформації про усіх фахівців в одному реєстрі. В той час серед недоліків є загроза надмірній централізації та необхідність здійснення видатків з державного бюджету на створення та ведення реєстру.

У Чехії відповідно до Закону № 202/2012 про медіацію до реєстру медіаторів вносяться відомості про акредитованих медіаторів. Закон про медіацію виокремлює акредитованих медіаторів двох видів: акредитовані медіатори, діяльність яких контролюється Міністерством юстиції Чехії та медіатори-адвокати, діяльність яких регулюється і контролюється Чеською асоціацією адвокатів [4, с. 133]. Міністерство юстиції Чеської республіки проводить кваліфікаційні іспити для медіаторів та веде реєстр акредитованих медіаторів. Адвокат, який здобув акредитацію і був внесений до реєстру медіаторів, зобов'язаний впродовж тижня повідомити Асоціацію адвокатів про цей факт, а Асоціація в свою чергу повинна внести відповідну інформацію до реєстру адвокатів.

Для здійснення реєстрації особи у реєстрі медіаторів необхідно подати такі документи: заяву про реєстрацію (вказується прізвище та ім'я, дата народження, місце народження та місце постійного проживання, ідентифікаційний номер, контактні дані та інформацію про мови, якими може провадити медіацію), копію диплому, що підтверджує здобуття магістерського ступеня в Чеській республіці або закордоном, копія витягу про несудимість, копія свідоцтва про складання іспиту з медіації або іспиту з сімейної медіації, виданого не раніше ніж за 3 роки до моменту реєстрації. Також у заяві медіатор має вказати адресу, за якою в основному буде здійснювати свою діяльність (§ 17 Закону № 202/2012) [9].

Міністерство юстиції Чеської республіки негайно видає медіатору підтвердження про внесення до реєстру, яке містить ім'я та прізвище

медіатора, дату його народження, адресу місця діяльності та дату внесення до реєстру.

У Польщі функціонує система ведення реєстрів багатьма організаціями. Це положення випливає з ст. 183² § 3 Цивільного процесуального кодексу, де зазначається, що неурядові організації, в межах своїх статутних цілей, та навчальні заклади можуть вести реєстри медіаторів та створювати медіаційні осередки. Інформація про ці реєстри та осередки передається голові окружного суду [7]. Варто зазначити, що Цивільний процесуальний кодекс не встановлює для медіаторів особливих критеріїв необхідних для внесення до реєстру, натомість їх на власний розсуд можуть ставити організації, що ведуть реєстри.

Крім того, в Польщі голова окружного суду веде реєстр постійних медіаторів (ст. 157b. § 1 Закону про систему загальних судів). До реєстру постійних медіаторів фізична особа включається, якщо відповідає наступним критеріям: є повністю дієздатною, несудимою, досягла 26-річного віку, володіє польською мовою та має знання і навички щодо проведення медіації (ст. 157a Закону про систему загальних судів) [8]. Фізична особа подає заяву про включення до реєстру постійних медіаторів та документи, що підтверджують відповідність критеріями, після чого голова окружного суду розглядає їх та приймає рішення про включення до реєстру. Голова окружного суду розміщує інформацію про включених до реєстру медіаторів у приміщенні суду та у Бюлетені публічної інформації (ст. 157e Закону про систему загальних судів).

Перевагою системи множинних реєстрів є низький рівень бюрократизації та відсутність необхідності державних витрат на ведення реєстру, натомість негативним моментом є відмінність у кваліфікаційних вимогах до медіатора та розпорошеність інформації про фахівців у різних реєстрах.

У зв'язку з цим з метою піднесення професійного рівня медіаторів та поширення інформації про можливість вирішення спорів шляхом медіації в Польщі відбувається перехід до єдиного Національного Реєстру Медіаторів, який почне функціонувати у другій половині 2023 року і буде вестися Міністерством Юстиції [6].

Що стосується України, то відповідно до ст. 13 проекту Закону „Про медіацію” № 3504 передбачається, що реєстри медіаторів зможуть вести об'єднання медіаторів, організації, що забезпечують проведення медіації,

а також органи державної влади та органи місцевого самоврядування, які залучають медіаторів або послугами яких користуються [3], а отже, така норма означає існування множинності окремих реєстрів медіаторів подібно як і в даний час у Польщі.

Досвід країн Вишеградської групи демонструє, що немає ідеального способу ведення реєстру медіаторів, кожен з них має свої переваги і недоліки, проте при впровадженні котрогось із способів варто врахувати особливості правової системи країни та процесу імплементації медіації. З точки зору послідовності, якості та забезпечення широкого доступу до інформації про медіаторів ідеальним варіантом було б створення в Україні єдиного реєстру медіаторів, який вівся б Міністерством юстиції і містив би вичерпну інформацію про усіх медіаторів, проте тут виникає питання фінансування такої інформаційної системи. Саме тому з рації економії державних коштів наразі в Україні вбачається за доцільне існування множинності реєстрів, які ведуться кожною організацією.

Література:

1. Грабовський В., Рак Ю. Особливості становлення та тенденції розвитку інституту медіації: українські та зарубіжні практики. *Вісник НАДУ. Серія «Державне управління»*. 2020. №1. С. 5-12.
2. Лиско А., Коршівський Н. Реєстр медіаторів: зарубіжний досвід. URL: <http://aphd.ua/reiestry-mediatoriv-zarubizhnyi-dosvid/> (дата звернення 02.07.2021).
3. Проект закону „Про медіацію” № 3504 від 19.05.2020. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=3504&skl=10 (дата звернення: 05.07.2021).
4. Степаненко Т. Європейські стандарти медіації в цивільно-правових спорах та їх упровадження в Польщі та Чехії. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №3. С. 131-135
5. A közvetítői tevékenységről 2002. évi LV. törvény. URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0200055.tv> (дата звернення 03.07.2021).
6. Projekt pn. „Upowszechnienie alternatywnych metod rozwiązywania sporów poprzez podniesienie kompetencji mediatorów, utworzenie Krajowego Rejestru Mediatorów (KRM) oraz działania informacyjne”. URL:

<https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/projekt-krm2> (дата звернення: 04.07.2021).

7. Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego. URL: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19640430296> (дата звернення: 04.07.2021).

8. Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20010981070> (дата звернення: 04.07.2021).

9. Zákon č. 202/2012 Sb. ze dne 2 května 2012 r. o mediaci a o změně některých zákonů. URL: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/77679/1/2/zakon-c-202-2012-sb-o-mediaci-a-o-zmene-nekterych-zakonu-zakon-o-mediaci> (дата звернення: 04.07.2021).

10. Zákon NR SR č. 420/2004 Z.z. z 25 júna 2004 r. o mediácii a o doplnení niektorých zákonov. URL: <https://www.aspi.sk/products/lawText/1/58404/1/2> (дата звернення: 03.07.2021).

Тези доповіді написані та видані в рамках реалізації наукового проєкту „Процедура медіації в країнах Вишеградської групи: досвід для України” („Mediation procedure in the Visegrad Group countries: experience for Ukraine”), фінансованого Міжнародним Вишеградським Фондом (International Visegrad Found).

**Конституційне право. Конституційне процесуальне право.
Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право. Митне
та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право**

ПРОПОЗИЦІЇ ІЗ ЗАПРОВАДЖЕННЯ НОВОЇ СУДОВОЇ КАРТИ УКРАЇНИ

Георгієвський Юрій Валентинович

доктор юридичних наук, доцент, завідувач наукового відділу правового забезпечення галузевого інноваційного розвитку Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Забезпечення доступу до правосуддя є однією з Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (пункт 16) [1]. Зазначені цілі Глава Держави встановив в якості орієнтирів для розроблення проектів прогнозних і програмних документів, проектів нормативно-правових актів з метою забезпечення збалансованості сталого розвитку України.

Саме тому Президент звернув увагу на недосконалість існуючої системи місцевих судів, визначивши її в пункті 3 Розділу I «Розвиток системи правосуддя» Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021 – 2023 роки (далі за текстом – Стратегія) [2] як одну з основних проблем, що зумовлюють необхідність подальшого удосконалення організації функціонування судової влади. У пункті 4.1.1. Стратегії визначено створення «нової судової карти» через трансформацію мережі місцевих судів шляхом двоетапного переформатування існуючої мережі судів першої інстанції та прагнення до подальшого поступового переходу до моделі: «одна область – один апеляційний суд», у складі якого будуть утворюватися палати із розгляду кримінальних, цивільних, адміністративних та господарських справ.

На першому етапі реорганізації місцевих судів має бути: 1) проведено аудит їхньої системи з метою визначення проблем та недоліків функціонування; 2) розроблено план перегляду мережі місцевих судів з урахуванням встановлених (визначених) критеріїв, до яких, як вбачається зі Стратегії, віднесено адміністративно-територіальну реформу,

економічну обґрунтованість, кількість звернень до суду; 3) збережено можливість здійснення існуючими місцевими загальними судами правосуддя за місцями їхнього знаходження та забезпечення в подальшому оптимальних умов доступу до правосуддя для членів територіальних громад. Далі, на другому етапі, після створення нової мережі судів першої інстанції та в залежності від ефективності їхньої роботи має відбутися подальша оптимізація системи місцевих судів шляхом їх укрупнення [2].

Нагадаємо, що Стратегія встановлює граничні часові строки здійснення передбачених нею заходів у період 2021 – 2023 рр. Зважаючи на те, що План дій щодо реалізації Стратегії Глава Держави не запропонував, а доручив його схвалення Комісії з питань правової реформи без визначення конкретних строків виконання такого доручення, вважаємо, що такі положення Стратегії та спровокована ними правова невизначеність створюють підстави для відтермінування встановлених чинним законодавством строків впровадження в Україні «нової судової карти».

У наведеному Главою Держави баченні реформування системи судоустрою особливу увагу привертають саме запропонована ним трансформація мережі місцевих загальних судів, адже, як зазначено в Стратегії, питання переходу до моделі: «одна область – один апеляційний суд» потребує вивчення і остаточно не вирішено.

При визначенні наведених напрямів та заходів в Стратегії не враховано, що відповідно до статті 19 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» зміна адміністративно-територіального устрою є самостійною підставою для утворення чи ліквідації судів [3]. Запропоноване Президентом України поетапне утворення нової мережі місцевих загальних судів вже обумовлено конкретними змінами адміністративно-територіального устрою України, що відбулися в 2020 році, та передбачено чинним на момент затвердження Стратегії законодавством про судоустрій.

Так, Верховна Рада України своєю постановою від 17 липня 2020 року № 807-ІХ утворила в Автономній Республіці Крим та областях 129 районів (з них 17 на тимчасово окупованій території АРК, Донецької та Луганської областей), ліквідувавши існуючі 490 [4].

При цьому, запровадження нового адміністративно-територіального устрою на районному рівні, на нашу думку, безумовно створює перешкоди для функціонування раніше утворених в районах областей України та АРК місцевих загальних судів через невизначеність територіальної підсудності справ (як судам першої інстанції). У зв'язку з чим, 3 листопада 2020 року № 950-IX Парламент України прийняв закон «Про внесення зміни до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо територіальної юрисдикції місцевих судів на території України до прийняття закону щодо зміни системи місцевих судів на території України у зв'язку з утворенням (ліквідацією) районів» [5]. Цим законом Розділ XII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» було доповнено пунктом 3⁻¹, яким встановлено, що до набрання чинності законом України щодо зміни системи місцевих судів на території України у зв'язку з утворенням (ліквідацією) районів відповідні місцеві суди продовжують здійснювати свої повноваження у межах територіальної юрисдикції, визначеної до набрання чинності Постановою Верховної Ради України «Про утворення та ліквідацію районів» від 17 липня 2020 року, але не пізніше 1 січня 2022 року.

Також у пункті 2 Прикінцевих положень зазначеного закону Верховна Рада України запропонувала Президентові України внести на її розгляд проект Закону України щодо зміни системи місцевих загальних судів на території України у зв'язку з утворенням (ліквідацією) районів. Окрім цього, у пункті 3 ВРУ запропонувала Вищій раді правосуддя до прийняття закону щодо зміни системи місцевих судів на території України у зв'язку з утворенням (ліквідацією) районів вжити організаційних заходів щодо забезпечення роботи судів у районах, ліквідованих Верховною Радою України [5].

При цьому, як вбачається з Порядку денного п'ятої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання, який Парламент затвердив постановою від 2 лютого 2021 року № 1164-IX [6], завдання з прийняття такого законопроекту, строки його подання та відповідальні суб'єкти відсутні. Також не було включено такий законопроект і до Плану законопроектної роботи Верховної Ради України на 2021 рік, який Парламент затвердив своєю постановою від 2 лютого 2021 року № 1165-IX [7], що також не сприяє визначеності в цій сфері та дотриманню встановлених законодавством строків утворення нової мережі місцевих загальних судів.

Варто також додати, що 29 червня 2021 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо відновлення роботи Вищої кваліфікаційної комісії суддів України» [8]. Цим законом до статті 19 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», окрім зміни суб'єктів визначення кількісного складу судів (частина шоста) та Верховного Суду (частина сьома) також додано частину дев'яту, якою встановлено, що порядок здійснення відповідних заходів, пов'язаних з утворенням, реорганізацією чи ліквідацією суду, визначається законом про утворення, реорганізацію чи ліквідацію такого суду.

Таким чином, зважаючи на приписи статті 19 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Президентіві України потрібно не створювати умови для відтермінування утворення нової мережі місцевих загальних судів до 2023 року, а розробити та після консультацій з Вищою радою правосуддя внести до Верховної Ради України як невідкладний проект закону про утворення та ліквідацію мережі місцевих загальних судів. Це є потрібним для того, щоб Парламент зміг забезпечити своєчасне прийняття цього закону, а Державна судова адміністрація України відповідно до статті 147 закону здійснити комплекс необхідних організаційно-правових заходів з утворення та забезпечення початку функціонування з 01 січня 2022 року нової мережі місцевих загальних судів.

Порушення цього встановленого законом строку призведе до нераціональних видатків державного бюджету через збереження існуючої мережі місцевих загальних судів, яка не відповідає новому адміністративно-територіальному устрою. Такий стан справ, на наше переконання, не покращить, а навпаки погіршить доступ до правосуддя в новостворених районах, що в сучасних умовах для нашої держави є не виправданим, непослідовним та неприйнятним.

Література:

1. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30 вересня 2019 року №722/2019.
2. Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021 – 2023 роки : Указ Президента України від 11 червня 2021 року №231/2021.

3. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. Відомості Верховної Ради. 2016. № 31. ст.545.
4. Про утворення та ліквідацію районів : Постанова ВРУ від 17 липня 2020 року № 807-IX. Відомості Верховної Ради України. 2020. № 33. ст.235.
5. Про внесення зміни до Закону України "Про судоустрій і статус суддів" щодо територіальної юрисдикції місцевих судів на території України до прийняття закону щодо зміни системи місцевих судів на території України у зв'язку з утворенням (ліквідацією) районів : Закон України від 3 листопада 2020 року № 950-IX.
6. Про порядок денний п'ятої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання : Постанова Верховної Ради України від 2 лютого 2021 року № 1164-IX.
7. Про План законопроектної роботи Верховної Ради України на 2021 рік : Постанова Верховної Ради України від 2 лютого 2021 року № 1165-IX.
8. Пропозиції Президента до Закону "Про внесення змін до Закону України "Про судоустрій і статус суддів" та деяких законів України щодо відновлення роботи Вищої кваліфікаційної комісії суддів України". URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70949 (дата звернення 02.07.2021).

МІЖНАРОДНА ПРАВОВА ДОПОМОГА ПРИ ПРОВЕДЕННІ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ

Єфімова Інна Веніамінівна

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правоохоронної діяльності та кримінально-правових дисциплін Університету митної справи та фінансів

Процеси глобалізації здійснюють суттєвий вплив не тільки на сутність забезпечення і реалізації правової допомоги, а й на її зміст, інституціональну та функціональну роль, а також на поставлені перед нею цілі й завдання.

За дотриманням прав та свобод здійснюється міжнародний контроль, і тому його рівень залежить від наявності гарантій і стану забезпечення, до засобів якого слід віднести: а) міжнародно-правові документи, що містять

у собі основні правила діяльності, формулюють права, свободи та обов'язки (конвенції, пакти, угоди, договори), а також міжнародні документи, що не містять норм, правил поведінки, безпосередньо не формулюють прав, свобод та обов'язків (декларації, заяви, меморандуми); б) міжнародні органи із контролю та спостереження за дотриманням основних прав та свобод людини (комісії, комітети) та правового захисту цих прав (суди, трибунали).

У національному КПК відведено розділ ІХ щодо міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, а його глава 42 регулює питання щодо міжнародної правової допомоги при проведенні процесуальних дій. Крім цього, законодавцем закріплено саме поняття «міжнародна правова допомога»

Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій - це один із видів міжнародного співробітництва, який полягає у проведенні компетентними органами однієї держави процесуальних дій, виконання яких необхідне для досудового розслідування, судового розгляду або для виконання вироку, ухваленого судом іншої держави або міжнародною судовою установою (п. 1 ч. 1 ст. 541 КПК). Підґрунтям відповідного виду співробітництва є міжнародний договір, КПК, засада взаємності.

На території України з метою виконання запиту про надання міжнародної правової допомоги можуть бути проведені будь-які процесуальні дії, передбачені КПК або міжнародним договором (ст. 561 КПК).

Зокрема:

а) проведення слідчих дій: допит особи як свідка, потерпілого, експерта, підозрюваного або обвинуваченого, проведення обшуку, огляду місця події тощо (ч. 3 ст. 552 КПК, ст. 567 КПК);

б) застосування заходів забезпечення кримінального провадження: розшук, вилучення, арешт чи конфіскація майна (ч. 4 ст. 552 КПК, ст. 568 КПК);

в) вручення особі документів, виклик особи (ч. 5 ст. 552 КПК, статті 564, 566 КПК); г) тимчасова передача (ст. 565 КПК);

д) прикордонне переслідування (ст. 570 КПК).

Порядок здійснення міжнародної правової допомоги при проведенні процесуальних дій має певні етапи. Процедуру треба розрізняти в

залежності від того, чи є Україна запитуючою стороною чи стороною, яка виконує запит іншої держави на своїй території.

Україна є запитуючою стороною:

1) підготовка судом, детективом, прокурором, слідчим за погодженням с прокурором запиту про міжнародну правову допомогу в кримінальному провадженні та надіслання його Уповноваженому (центральному) органу України (Офіс Генерального прокурора, МЮ, НАБУ). Зміст та форма (доручення, прохання тощо) запиту повинні відповідати вимогам КПК або міжнародного договору, що застосовується у конкретному випадку (ст. 552 КПК);

2) розгляд уповноваженим (центральним) органом запиту на предмет обґрунтованості і відповідності вимогам законів, міжнародних договорів України та вирішення питання про його подальше спрямування (надіслання для виконання або відмова в цьому) (ст.551 КПК);

3) виконання запиту про міжнародну правову допомогу.

Україна є стороною, яка виконує запит іншої держави на своїй території:

1) отримання уповноваженим (центральним) органом України запиту про міжнародну правову допомогу та його розгляд на предмет обґрунтованості і відповідності вимогам законів і міжнародних договорів України (ч. 1 ст. 554 КПК).

Запитуючій стороні може бути відмовлено у задоволенні запиту у випадках, передбачених міжнародним договором, а за його відсутності - на підставах, передбачених ч. 2 ст. 557 КПК (суперечить конституційним засадам; стосується діяння, яке не є кримінальним правопорушенням за законом України тощо).

У разі відмови уповноважений (центральний) орган України повідомляє запитуючій стороні причини відмови, а також умови, за яких запит може бути розглянутий повторно (ч. 2 ст. 555 КПК);

2) спрямування запиту (у разі прийняття рішення про задоволення) компетентному органу України (МВС, СБУ, ДСА тощо) для виконання (частини 2-4 ст. 555 КПК);

3) виконання запиту (доручення) про міжнародну правову допомогу на території України (ст. 558 КПК).

При цьому визначається конкретний орган досудового розслідування, прокуратура, суд, що будуть виконувати запит;

з'ясовується можливість виконання запиту із застосуванням законодавства іноземної держави; вирішується питання про відкладення виконання запиту (ст. 558 КПК) тощо.

Запит виконується упродовж одного місяця з дати його надходження до безпосереднього виконавця (слідчого, прокурора, судді та ін.) після чого складені для забезпечення виконання запиту документи підписуються зазначеними посадовими особами, скріплюються печаткою відповідного органу і надсилаються уповноваженому (центральному) органу України;

4) завершення процедури надання міжнародної правової допомоги (ст. 560 КПК).

Правильність виконання запиту перевіряє уповноважений (центральный) орган України і протягом 10 календарних днів після отримання відповідних документів спрямовує їх уповноваженому центральному органу запитуючої сторони.

У разі відсутності міжнародного договору України з відповідною іноземною державою виконання запиту про міжнародну правову допомогу здійснюється з дотриманням вимог в аналогічному порядку, а отримані документи направляються центральним органом України щодо міжнародної правової допомоги дипломатичним шляхом.

Питання щодо надання правової допомоги потерпілим регулюються у правових актах у значно менших обсягах. Так, 29 листопада 1985 року Організацією Об'єднаних Націй прийнята Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою [1], а Європейський суд з прав людини право на правову допомогу визнає не лише у межах конкретного судового розгляду кримінального провадження, але й поза ініційованою судовою процедурою.

Література:

1. Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою: від 29.11.1985 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_114 (дата зверення: 15.10.2018).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України з постатейним коментарем, висновками Верховного Суду України/упоряд. С.Г. Туманов.- Харків: Право, 2019. - 696 с.

3. Шаталюк С. Д. Запровадження міжнародних стандартів надання безоплатної правової допомоги в Україні. Наукові праці. Політологія. 2012. Вип. 170, т. 182. С. 92–97.
4. Кравченко О. А. Захист прав і свобод людини та громадянина Конституційним Судом України: доктринальні, прикладні та компаративні аспекти : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2011. 22 с.
5. Шумна Л. П. Соціальне обслуговування: загальноновизнані міжнародні стандарти. Право та державне управління. 2013. № 1 (10). С. 56–59.

ДО ПИТАННЯ СУБ'ЄТІВ ПУБЛІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ГАЛУЗІ ПРИМУСОВОГО ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Майданевич Ганна Анатоліївна

аспірантка Науково-дослідного інституту публічного права

Примусове виконання судових рішень і рішень інших органів пов'язана із діяльністю уповноважених державою органів та їхніх посадових осіб. Норми Законів України «Про виконавче провадження» від 02.06. 2016 р. № 1404-VIII та «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» від 02.06.2016 р. № 1403-VIII, поділяють суб'єктів, які здійснюють виконання судових рішень, та тих, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів. Згідно ч.1 ст. 5 Закону України «Про виконавче провадження» примусове виконання рішень покладається на органи державної виконавчої служби (державних виконавців) та у передбачених цим Законом випадках на приватних виконавців, правовий статус та організація діяльності яких встановлюються Законом України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів».

Згідно ст. 6 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», систему органів примусового виконання рішень становлять: 1) Міністерство юстиції України; 2) органи державної виконавчої служби, утворені Міністерством юстиції України в установленому законодавством порядку.

Відповідно до Положення про Міністерство юстиції України, затвердженого постановою КМУ від 02.07. 2014 р. № 228, Мін'юст є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб); організовує, контролює та здійснює примусове виконання рішень у випадках, передбачених законом тощо [1].

У питанні визнання суб'єктами публічного регулювання примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, слід звернути увагу на Інструкцію з організації примусового виконання рішень, затверджену наказом Міністерства юстиції України від 02.04.2012 р. № 512/5 [2].

Враховуючи, що з моменту затвердження Інструкції з організації примусового виконання рішень, діяльність органів державної виконавчої служби та їхніх посадових осіб, зазнала певних змін, одним із суб'єктів, які здійснюють примусове виконання судових рішень та рішень інших органів є Департамент ДВС Мін'юсту, який відповідно до Положення про Департамент державної виконавчої служби Міністерства юстиції України, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 01.03.2019 р. № 616/к, є структурним підрозділом Міністерства юстиції України. Основним завданням Департаменту є: забезпечення реалізації державної політики у сфері організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб); забезпечення своєчасного, повного і неупередженого виконання рішень у порядку, встановленому законодавством [3]. Структурним підрозділом Департаменту ДВС Мін'юсту відділ примусового виконання рішень Департаменту. Відповідно до постанови КМУ «Деякі питання територіальних органів Міністерства юстиції» від 09.10.2019 р. № 870, вказаною постановою ліквідовано як юридичні особи публічного права територіальні органи Міністерства юстиції, однак, замість них утворено міжрегіональні територіальні органи Мін'юсту [4]. Вказаною постановою КМУ замість ліквідованих 27 Головних територіальних управлінь юстиції в областях, АРК, Києві та Севастополі, КМУ створено 8 міжрегіональних територіальних органи Мін'юсту.

Відповідно до Типового Положення про управління забезпечення примусового виконання рішень міжрегіональних управлінь Міністерства

юстиції України, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 20.04.2016 р. № 1183/5, суб'єктом, який здійснюють примусове виконання судових рішень та рішень інших органів є Управління забезпечення примусового виконання рішень міжрегіональних управлінь Мін'юсту, яке є територіальним органом державної виконавчої служби, входить до системи органів Міністерства юстиції України як структурний підрозділ міжрегіональних управлінь та є підзвітним і підконтрольним Департаменту ДВС Мін'юсту [5].

Безпосереднє здійснення примусового виконання рішень покладено на відділи державної виконавчої служби міжрегіональних управлінь Мін'юсту, які входить до системи органів Мін'юсту, є структурним підрозділом та підпорядковується міжрегіональним управлінням Мін'юсту через відповідні управління забезпечення примусового виконання рішень міжрегіональних управлінь Мін'юсту і діють відповідно Типового Положення про відділ державної виконавчої служби міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України, затвердженого наказом Міністерства юстиції України № 1336/5 від 07.04.2020 р. [6].

Враховуючи неоднозначне ставлення громадян до виконання судових рішень, наказом Міністерства юстиції України від 16.03.2020 р. № 971/5 «Про деякі питання функціонування органів державної виконавчої служби в офісах «Центр виконання рішень», затверджено Тимчасове положення, яке визначає особливості діяльності відділів державної виконавчої служби відповідних міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України, які беруть участь в експериментальному проекті, на період проведення експериментального проекту у сфері примусового виконання рішень [7].

Вищевикладене свідчить, що на сьогодні суб'єктом публічного регулювання примусове виконання судових рішень і рішень інших органів є Центри виконання рішень, окрім того областях України та м. Києві, до складу Управління входить відділи примусового виконання рішень.

Здійснений аналіз вказаних вище нормативно-правових актів, свідчать, що діючи відповідно до визначених повноважень, уповноважені органи та їхні посадові особи, є суб'єктами публічного регулювання примусового виконання судових рішень і рішень інших органів.

Як слушно зазначає професор О. П. Світличний, норми адміністративного права наділяють правосуб'єктністю широке коло суб'єктів адміністративно-правових відносин, правове становище яких у сфері публічного управління визначається характером і обсягом повноважень [8, с. 205].

До організаційно-правових структур належать усі суб'єкти публічного регулювання примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, які відповідними правовими методами та засобами забезпечують виконання завдань держави. Крім вказаних юридичних осіб публічного права, суб'єктами регулювання примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, є державні та приватні виконавці. Проте, на відміну від державних виконавців, приватні виконавці є суб'єктами делегованих повноважень, правосуб'єктність яких складається із загальної та спеціальної (адміністративної) правосуб'єктності.

Отже, в загальному розумінні суб'єктами публічного регулювання примусового виконання судових рішень і рішень інших органів можна вважати сукупність уповноважених суб'єктів публічної адміністрації (фізичних і юридичних осіб), які вступають у правовідносини з приводу примусового виконання судових рішень і рішень інших органів.

Література:

1. Положення про Міністерство юстиції України: постанова Кабінету Міністрів України від 02.07. 2014 р. № 228. URL: [https:// zakon. rada. gov. gov](https://zakon.rada.gov.gov). Text (дата звернення 27.11.2020).
2. Інструкція з організації примусового виконання рішень: наказ Міністерства юстиції України від 02.04.2012 р. № 512. (в редакції наказу № 3208/5 від 16.09.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0489-12#Text> (дата звернення 27.11.2020).
3. Положення про Департамент державної виконавчої служби Міністерства юстиції України: наказ Міністерства юстиції України від 01.03.2019 р. №616/к. URL: <https://dostup.pravda.com.ua/request/55608/response/134301/attach/9/.pdf> (дата звернення 27.11.2020).
4. Деякі питання територіальних органів Міністерства юстиції: постанова Кабінету Міністрів України від 09.10.2019 р. № 870. URL: [https:// zakon. rada. gov. ua/laws/show/870-2019-п#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/870-2019-п#Text) (дата звернення 28.11.2020).

5. Типове Положення про управління забезпечення примусового виконання рішень міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України: наказ Міністерства юстиції України від 20.04.2016 р. №1183/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0618-16#Text> (дата звернення 28.11.2020).

6. Типове Положення про відділ державної виконавчої служби міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України: наказ Міністерства юстиції України від 07.04.2020 р. №1336/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0618-16#Text> (дата звернення 28.11.2020).

7. Про деякі питання функціонування органів державної виконавчої служби в офісах «Центр виконання рішень»: наказ Міністерства юстиції України від 16.03.2020 р. № 971/5. URL: [http:// search](http://search). (дата звернення 28.11.2020).

8. Світличний О.П. Службове право: витоки, сучасність та перспектив розвитку: колективна монографія / За заг. ред. Т.О. Коломоєць, В.К.Колпакова. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2017. 328 с.

Науковий керівник: Світличний Олександр Петрович, доктор юридичних наук, професор, Науково-дослідний інститут публічного права

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПИТАННЯ ЕТИКИ ТА ЕТИКЕТУ НАРОДНОГО ДЕПУТАТА УКРАЇНИ

Педосенко Анастасія Ігорівна

магістр права, Київський національний університет імені Тараса

Шевченка

Народний депутат України є представником Українського народу у Верховній Раді України. Таку важливу місію закріплено на законодавчому рівні у частині 1 статті 1 Закону України «Про статус народного депутата України» [1]. Будучи представником народу, важливо гідно себе поводити. Дотримання депутатами норм етики та етикету часто викликає більшу довіру та авторитет, як до такої людини, так і до народу, який вона представляє. До того ж, для народних депутатів, важливо показувати

правильний приклад поведінки для своїх виборців. У відносинах з міжнародними партнерами, освічений депутат набуває більшого авторитету, а отже, і держава, яку він представляє. Поведінка, з урахуванням норм етикету та протоколу, часто допоможе в досягненні бажаного, переконанні партнерів в стратегічних для України питаннях. Натомість неосвіченість в таких темах може стати причиною для негативного обговорення та навіть санкцій для депутата, якщо норми були закріплені на законодавчому рівні.

Поняття етика та етикет співвідносяться як родове та видове поняття. Етика - це наука про мораль, її походження, розвиток і роль у суспільному та особистому житті людей [2]. В свою чергу етикет - це установлені норми поведінки і правила ввічливості в якому-небудь товаристві [3]. Дійсно, етикет, на відміну від етики, це конкретні правила. Вони можуть бути усні чи писані і стосуватися поведінки людини.

Відповідно до пункту 7 статті 24 Закону України «Про статус народного депутата України» народний депутат зобов'язаний дотримуватись норм депутатської етики [1]. Законодавство України, в цьому контексті, оперує саме поняттям «етика».

На думку І. Сулова, Ф. Флурі, В. Бадрак у системі депутатської етики можна виділити кілька взаємопов'язаних складових:

- а) загальні етичні норми, яких має дотримуватися кожна особа;
- б) етичні норми державного службовця, особи, уповноваженої на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування;
- в) етичні норми власне депутатської діяльності, які характерні виключно для депутатів [4].

На мою думку, розкриваючи детальніше наведену класифікацію з урахуванням законодавчих актів, до першої категорії можна віднести наступні норми (що не є вичерпними):

- 1) дотримуватися загально визнаних норм моралі (частина 1 статті 8 Закону України «Про статус народного депутата України») [1];
- 2) завжди зберігати власну гідність, поважати честь і гідність інших народних депутатів, службових та посадових осіб і громадян (частина 1 статті 8 Закону України «Про статус народного депутата України») [1];

3) утримуватись від дій, заяв та вчинків, що компрометують його самого, виборців, Верховну Раду України, державу (частина 1 статті 8 Закону України «Про статус народного депутата України») [1].

До другої категорії можна віднести положення щодо подання достовірних декларацій та обмеження щодо одержання подарунків.

Третя категорія включає в себе такі норми:

1) Народним депутатам забороняється вносити до залу засідань та використовувати під час проведення пленарного засідання плакати, лозунги, гучномовці, інші предмети, які не мають на меті забезпечення законодавчої діяльності. (частина 1 статті 51 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України») [5].

2) На пленарному засіданні народний депутат не повинен перешкоджати викладенню або сприйняттю виступу (вигуками, оплесками, вставанням, розмовами по мобільному телефону тощо), вживати образливі висловлювання та непристойні слова, закликати до незаконних дій (частина 2 статті 51 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України») [5].

3) Неприпустимим є використання народним депутатом свого депутатського мандата всупереч загально визнаним нормам моралі, правам і свободам людини і громадянина, законним інтересам суспільства і держави (частина 2 статті 8 Закону України «Про статус народного депутата України») [1].

4) Народний депутат не повинен використовувати депутатський мандат в особистих, зокрема корисливих, цілях (частина 3 статті 8 Закону України «Про статус народного депутата України») [1].

5) Народний депутат зобов'язаний бути присутнім та особисто брати участь у засіданнях Верховної Ради України та її органів, до складу яких його обрано; (частина 3 статті 24 Закону України «Про статус народного депутата України») [1].

6) Народний депутат зобов'язаний особисто брати участь у голосуванні з питань, що розглядаються Верховною Радою України та її органами (частина 4 статті 24 Закону України «Про статус народного депутата України») [1].

7) Народний депутат зобов'язаний завчасно повідомляти про неможливість бути присутнім на засіданні Верховної Ради України чи її

органів керівників цих органів (частина 10 статті 24 Закону України «Про статус народного депутата України») [1].

8) Народний депутат зобов'язаний постійно підтримувати зв'язки з виборцями, вивчати громадську думку, потреби і запити населення, а у разі необхідності повідомляти про них Верховну Раду України та її органи, вносити пропозиції та вживати в межах своїх повноважень заходи щодо їх врахування в роботі органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій (частина 11 статті 24 Закону України «Про статус народного депутата України») [1].

За недодержання норм етики, як наслідок, можлива не лише неповага виборців чи колег, а і регламентовані законодавством санкції. Наприклад, стаття 80 Конституції України встановлює, що народні депутати України не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання у парламенті та його органах, за винятком відповідальності за образу чи наклеп [6]. Відповідно до частини 4 статті 51 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України», якщо народний депутат виголошує образливі слова на адресу іншого народного депутата або депутатської фракції (депутатської групи), головуєчий на пленарному засіданні *попереджає цього народного депутата про неприпустимість таких висловлювань або припиняє його виступ* [5]. Згідно з частиною 5 статті 33 Закону України «Про статус народного депутата України» за дні, в які народний депутат без поважних причин, визначених частиною третьою статті 26 Регламенту Верховної Ради України, не виконує свої депутатські повноваження, передбачені законом, за поданням комітету, до компетенції якого входять питання депутатської етики, народним депутатам не провадяться виплати, пов'язані з виконанням депутатських повноважень [1].

Здійснюючи порівняльну характеристику регулювання питання депутатської етики у зарубіжних країнах цікаво зазначити досвід Великобританії. Колишнім спікером Джоном Беркоу та його заступником у Палаті громад на рівні рекомендації виданий посібник «Правила поведінки і ввічливості в Палаті громад» [7]. Окремі правила етикету з цього посібника:

1. Щодо використання електронних пристроїв (правило 23-24). Дозволено використання ручних електронних пристроїв за умови відсутності порушень. Під час дебатів їх використання необхідно

обмежити, не відволікати ними себе та інших. Пристрої повинні бути в беззвучному режимі, відповідати на дзвінки та слухати голосову пошту, фотографувати, знімати, робити аудіозаписи в Палаті заборонено. Пристрої можна використовувати замість паперових нотаток [ст. 8; 7].

2. Щодо питання дрес-коду (правила 31-34). Одяг, що одягає особа, повинен демонструвати повагу до Палати і його основної позиції в житті нації. Детально прописаного дрес-коду не існує: орієнтиром визначений бізнес-одяг. Не підходить такий одяг: джинси, футболки, босоніжки, одяг для тренувань. Від чоловіків не вимагається носіння краватки, але слід носити піджаки. Порухенням правил є носіння шарфів, футболок або великих значків, що відображають бренди, слогани чи інші форми реклами в комерційних чи некомерційних цілях. За традицією Палати, прикраси (медалі, тощо) будь-якого виду та уніформи не одягаються. Особи, які не виявляють поваги до Палати не будуть викликані для виступу за кафедрою, Головою. Кожного, хто демонструє явну неповагу в їх манері одягатися, попросять вийти з Палати [ст. 10; 7].

3. Щодо питання про їжу та напої (правило 41). Їжу та напої не слід вживати в Палаті, якщо ви не попередили Голову, що ви вони потрібні вам за станом здоров'я. Вживання води дозволено [ст. 12; 7].

В Україні не існує Кодексу етичної поведінки для народних депутатів. На рівні повноцінного проєкту у 2009 році було зареєстровано Проект Постанови Верховної Ради України «Про Кодекс доброчесної поведінки народних депутатів України» [8]. З тих пір виголошувалися лише ініціативи розробки повноцінного Кодексу, що регулюватиме питання поведінки народних депутатів, зокрема у 2015 році Головою Верховної Ради України В.Гройсманом та рядом депутатів у 2017 році щодо прийняття Кодексу депутатської етики [ст. 28; 4].

Висновок. Варто зазначити, що прийняття кодексу, що регулюватиме питання *етики* народних депутатів і регламентації санкцій за їх порушення буде позитивно впливати на поведінку представників народу. Зарубіжний досвід показує, що на нормативному рівні закріплені у більшості ті норми, що регулюють питання прозорості доходів, декларацій, отримання подарунків (Кодекс деонтології депутатів у Франції [9]; Кодекс поведінки членів Європейського парламенту щодо фінансових інтересів і конфліктів інтересів Європейського Союзу [10]). Така ситуація прослідковується і в Україні, де існують Кодекси етики для

депутатів деяких міських рад, наприклад Кодекс етики депутатів Тернопільської міської ради Затверджений рішенням сесії Тернопільської міської ради №7/31/26 від 19.12.2018 року [11], Правила етичної поведінки посадових осіб місцевого самоврядування секретаріату Київської міської ради, затверджені розпорядженням заступника міського голови – секретаря Київської міської ради від 10.10.2019 року №68 [12]. В той же час, правила *етикету* варто було би закріпити також, але на рівні методичних рекомендацій, виданих Верховною Радою України, або офіційного посібника, враховуючи довід Великобританії. Справа в тому, що законодавче закріплення правил, які стосуються дрес-коду чи оформлення візитних карток, можуть обмежувати свободу волевиявлення особи. Рекомендації за своє суттю не можуть бути загальнообов'язковими, тому правила етикету можна закріпити там. Для написання такого тексту необхідне залучення експертів з етикету та протоколу, адже інформації у підручниках та Інтернеті багато, та не вся вона актуальна. Рекомендації можуть закріпити основні правила ділового етикету, дрес-коду, цифрового етикету.

Література:

1. Про статус народного депутата України : Закон України від 17.11.1992 № 2790-XII / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1993, № 3, ст. 17.
2. Словник української мови: в 11 томах. — Том 2, 1971. — Стор. 490. URL: <http://sum.in.ua/s/etyka> (дата звернення 26.07.2021 року).
3. Словник української мови: в 11 томах. — Том 2, 1971. — Стор. 490. URL: <http://sum.in.ua/s/Etyket> (дата звернення 26.07.2021 року).
4. Парламентська етика в Україні. Реалії, потреби, перспективи. За матеріалами дослідження Центру досліджень армії, конверсії та роззброєння та Інституту соціальних технологій «Соціополіс» – 56 стор. Загальна редакція видання українською мовою: І.Сулова, Ф.Флурі, В.Бадрак. Женева – Київ, 2017. URL: https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Parliamentary-Ethics-Ukraine_UKR.pdf (дата звернення 26.07.2021 року).
5. Про Регламент Верховної Ради України : Закон України, Регламент від 10.02.2010 № 1861-VI / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2010, № 14-15, № 16-17, ст.133.

6. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
7. Speaker and the Deputy Speakers, House of Commons, Rules of behaviour and courtesies in the House of Commons (November 2018). URL: <https://www.parliament.uk/globalassets/documents/media/Rules-of-behaviour-and-courtesies-in-the-House-of-Commons-November-2018.pdf> (дата звернення 26.07.2021 року).
8. Проект Постанови про Кодекс добросчесної поведінки народних депутатів України. Верховна Рада України, офіційний веб-портал. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=35847 (дата звернення 26.07.2021 року).
9. Assemblée nationale. Code de déontologie des députés. Version mise à jour en octobre 2019. Веб-сайт. URL: <https://www2.assemblee-nationale.fr/decouvrir-l-assemblee/textes-de-reference/code-de-deontologie-des-deputes> (дата звернення 26.07.2021 року).
10. Code of Conduct for Members of the European Parliament with respect to financial interests and conflicts of interest. MEPs. European Parliament. Веб-сайт. URL: <https://www.europarl.europa.eu/meps/en/about#firstanchor> (дата звернення 26.07.2021 року).
11. Тернопільська міська рада. Офіційний сайт. Кодекс етики депутатів Тернопільської міської ради URL: <https://ternopilcity.gov.ua/sesiya/kodeks-etiki-deputativ-ternopilskoi-miskoi-radi/> (дата звернення 26.07.2021 року).
12. Київська міська рада. Офіційний веб-сайт. Правила етичної поведінки. URL: <https://kmr.gov.ua/uk/content/pravyyla-etychnoyi-povedinky> (дата звернення 26.07.2021 року).

**Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право.
Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне
приватне право. Трудове право та право соціального забезпечення**

НОВЕ У ЗАКОНОДАВЧІЙ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ДОКАЗІВ ТА ЗАСОБІВ ДОКАЗУВАННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Грабовська Оксана Олександрівна

*доктор юридичних наук, професор кафедри цивільного процесу Інституту
права, Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

Традиції радянського та пострадянського періодів правотворчості свідчать, що окрема стаття із назвою «Докази» завжди була закріплена в цивільному процесуальному законодавстві України: зокрема, в ЦПК України в редакції 1963 р. це ст. 27, в ЦПК України 2004 р. – ст. 57, у чинному ЦПК України 2017 р. - ст. 76.

І за радянських часів, і за часів незалежності України та приведення законодавства України у відповідність до європейських стандартів судочинства, глобально зміст статті під назвою «Докази» не змінювався: протягом усього цього періоду дещо уточнено дефініцію «докази» та змінено склад видів засобів доказування. Така «чистота» конструкції статті відповідала назві та відбивала специфічність предмета правової регламентації.

У 2020 р. Законом України № 590-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізмів регулювання банківської діяльності» ч. 2 ст. 76 ЦПК України доповнено положенням наступного змісту: Особливості визначення шкоди, завданої у результаті виведення банку з ринку або ліквідації банку на підставі протиправних (незаконних) індивідуальних актів Національного банку України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, Міністерства фінансів України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, рішень Кабінету Міністрів України особам, які на дату прийняття таких індивідуальних актів або рішень, відповідно, мали статус учасників такого банку, встановлюються Законом України «Про банки і банківську

діяльність» та Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб».

Таким чином, зазначеним положенням законодавець звертає увагу правозастосовувача на Закони України «Про банки і банківську діяльність» та «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» як на такі, що містять специфічні положення про юридичну природу шкоди у справах зазначеної категорії. І дійсно, саме Закони України «Про банки і банківську діяльність» та «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» у даній сфері суспільних відносин посідають особливе місце, оскільки саме ними урегульовано порядок віднесення банку до категорії неплатоспроможних і виведення банку з ринку, а також ліквідації банку. Окрім того, Закон України «Про банки і банківську діяльність» визначає порядок забезпечення захисту законних інтересів вкладників і клієнтів банків (ст. 1), а одним із напрямів правового регулювання Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» є порядок виплати Фондом гарантування вкладів фізичних осіб відшкодування за вкладками (ч. 1 ст. 1), адже участь банків у Фонді гарантування вкладів фізичних осіб є обов'язковою з дня отримання будь-яким банком банківської ліцензії, і кожен банк зобов'язаний сплачувати до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб відповідні збори (ст. 17). Отже, бланкетність новації, про яку йдеться, є логічною, але виникають міркування з приводу доцільності закріплення положення, про яке йдеться, в ЦПК України загалом, та у ч. 2 ст. 76 «Докази» зокрема.

Будь-яка справа про відшкодування шкоди, яка розглядається та вирішується в порядку цивільного судочинства, має свою специфіку розгляду та вирішення, в тому числі й у частині кваліфікації завданої шкоди, доказів та доказування.

Право на відшкодування шкоди (майнової та моральної) закріплено у Цивільному кодексі України (ст. 22, 23). Ці статті сприймаються як своєрідна декларація права на відшкодування збитків (шкоди) різного характеру. Низка інших положень Цивільного кодексу України гарантують, зокрема, право на відшкодування шкоди, завданої власникові земельної ділянки, житлового будинку, інших будівель у зв'язку із зниженням їх цінності (ст. 394), відшкодування збитків, завданих порушенням зобов'язання (ст. 623), встановлюють строки позовної давності, наприклад, що застосовуються до вимог, які впливають з

договору найму (ст. 786), до вимог щодо неналежної якості роботи (ст. 863) тощо.

Окрім Цивільного кодексу України, специфічні положення, які складають зміст юридичної природи шкоди, містяться й у відповідних законодавчих актах, що урегульовують відповідний вид суспільних відносин. Приміром, специфіка матеріальної відповідальності працівників за шкоду, заподіяну підприємству, установі, організації та гарантії при її покладенні встановлено Главою XI Кодексу законів про працю України. Як специфічні можна виділити наступні положення: працівники несуть матеріальну відповідальність за шкоду, заподіяну підприємству, установі, організації внаслідок порушення покладених на них трудових обов'язків; при покладенні матеріальної відповідальності права і законні інтереси працівників гарантуються шляхом встановлення відповідальності тільки за пряму дійсну шкоду, лише в межах і порядку, передбачених законодавством, і за умови, коли така шкода заподіяна підприємству, установі, організації винними протиправними діями (бездіяльністю) працівника. Ця відповідальність, як правило, обмежується певною частиною заробітку працівника і не повинна перевищувати повного розміру заподіяної шкоди, за винятком випадків, передбачених законодавством тощо (ст. 130 Кодексу). Специфічними є також положення Кодексу законів про працю України, якими встановлено випадки обмеженої матеріальної відповідальності (ст. 133), повної матеріальної відповідальності (ст. 134), порядок визначення розміру шкоди (ст. 135³), обов'язок доказування наявності умов для покладення матеріальної відповідальності працівника (ст. 138) та інші.

Прикладів видів шкоди, законодавчої специфіки їх визначення в судовому порядку можна навести безліч, у зв'язку із чим видається логічним виникнення питання про причини акцентування уваги законодавцем лише чи саме на справах про визначення шкоди, завданої у результаті виведення банку з ринку або ліквідації банку на підставі протиправних (незаконних) індивідуальних актів Національного банку України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, Міністерства фінансів України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, рішень Кабінету Міністрів України особам, які на дату прийняття таких індивідуальних актів або рішень, відповідно, мали статус учасників такого банку.

Окрім сумніву з приводу доцільності закріплення новації, про яку ідеться, в ЦПК України загалом, виникає також сумнів щодо доцільності її закріплення у ч. 2 ст. 76 ЦПК України «Докази». З цього приводу видається обгрунтованим зазначити про наступне: критерій «особливості визначення шкоди», який є її лейдмотивом, складається з багатьох складових, зокрема, з специфіки самої шкоди та форми її відшкодування, суб'єктів звернення із відповідними позовами, розподілу обов'язків у доказуванні юридичних обставин (фактів) та інших важливих умов вирішення справ даної категорії, про що й ідеться у Законах України «Про банки і банківську діяльність» та «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». Основа ж конструкції ст. 76 ЦПК України складається з двох змістовних складових - дефініції «докази» та джерел доказової інформації, які можуть використовуватися у цивільному судочинстві для підтвердження обставин (фактів) предмета доказування. Таким чином, дисонанс є очевидним.

Висновки:

1. Кожна цивільна справа про відшкодування шкоди має свою специфіку законодавчої регламентації в частині порядку визначення шкоди. Справи про відшкодування шкоди, завданої у результаті виведення банку з ринку або ліквідації банку на підставі протиправних (незаконних) індивідуальних актів Національного банку України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, Міністерства фінансів України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, рішень Кабінету Міністрів України особам, які на дату прийняття таких індивідуальних актів або рішень, відповідно, мали статус учасників такого банку, – один з різновидів масиву цивільних справ про відшкодування шкоди. Таким чином, закріплювати у ЦПК України окреме положення з вказівкою на акти, які містять специфіку законодавчої регламентації справ даної категорії, недоцільно.

2. Видається помилковим розміщення новації, про яку ідеться, у ч. 2 ст. 76 ЦПК України «Докази», адже головною ідеєю її закріплення було акцентування уваги правозастосовувача на Законах України «Про банки і банківську діяльність» та «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» як таких, що визначають специфіку визначення шкоди у справах даної категорії.

3. Враховуючи зміст ст. 76 ЦПК України «Докази», у частині першої якої закріплено поняття «докази», а у частині другій – перелік засобів доказування, очевидною стає невідповідність новації, яка досліджувалася, її ідеології, адже критерій «особливості відшкодування шкоди...» є багатокomпонентним і містить не лише складові, пов'язані із доказами.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВОВИХ ЗАХИСНИХ МЕХАНІЗМІВ. ЧАСОВИЙ АСПЕКТ

Гуйван Петро Дмитрович

*професор Полтавського інституту бізнесу, кандидат юридичних наук,
заслужений юрист України*

Здійснення суб'єктивних прав полягає в використанні правоволодільцем можливостей, закладених у праві в якості його змісту. Їхня реалізація відбувається, як правило, у результаті вчинення правомірних дій. Тому цілком логічно, що у гіпотезах більшості правових норм містяться правила правомірної поведінки, і саме така поведінка представляє собою результат здійсненого чи здійснюваного права. Інакше кажучи, суб'єктивні права реалізуються, переважно, у регулятивних правовідносинах, хоча часом для їхнього здійснення необхідно задіяти механізми, притаманні охоронним відносинам. Якщо суб'єктивне право – це надана цивільним законом міра можливої поведінки управненої особи (право на власні дії) та право вимагати конкретної поведінки від інших осіб, то соціальна цінність такого права особи проявляється у реальності його здійснення для задоволення потреб право володільця [1, с. 22]. Усталена цивілістична традиція визначає вказаний термін «міра», не як кількісний показник, що характеризує обсяг правомочностей особи, а як окреслення меж, у яких може діяти управнена особа [2, с. 29-31]. З огляду на це, наведене класичне визначення суб'єктивного права, на нашу думку, має враховувати всі передбачені законом критерії правомірної поведінки особи і, зокрема, встановлені строки для вчинення відповідних дій. Відтак, як важливий висновок, здійснення суб'єктивного права можливе лише за умови, коли

воно відбувається в межах встановлених для цього строків. Тобто, темпоральна визначеність є обов'язковим елементом сутності суб'єктивного права.

У наукових працях питання темпоральної певності при конструюванні цивільного відношення, у тому числі під час здійснення взаємодій регулятивного та охоронного порядку, досліджувалися багатьма вітчизняними і зарубіжними вченими. У їхніх працях проведено аналіз темпоральної складової права особи на вчинення власних продуктивних дій та вимагання необхідної поведінки від контрагента, як під час належного виконання, так і після правопорушення. Однак, основні проблеми організації взаємодії суб'єктів в часі на рівні уповноважена – зобов'язана особи залишаються не вирішеними. Адже практично не визначений механізм темпорального регулювання окремих захисних взаємодій, при цьому не виправдано на практиці часто застосовуються темпоральні інструментарії, притаманні позовному захисту, до інших – які не повинні мати таких часових регуляторів. У такий спосіб строк у цивільному праві переважно розглядається не у контексті його впливу на зміст суб'єктивного права, як то має бути, а як окреме соціально-правове явище, відірване від сутності взаємин. А це, так чи інакше, призводить до ізольованого аналізу та можливої звуженої оцінки цього юридичного регулятора.

Суб'єкти права та обов'язку реалізують правовідношення переважно не в момент його виникнення, а через деякий час після встановлення. І, незалежно від того, тривалий чи дуже короткий проміжок часу між встановленням змісту суб'єктивного права та його здійсненням, за загальним правилом поняття «строк тривалості правовідношення» та «час здійснення суб'єктивного права» не є тотожними. Поведінка контрагентів зазвичай є детермінованою у часі, проте її тривалість не завжди дорівнює тривалості правовідношення. В першу чергу, це полягає в тому, що момент виникнення відношення не завжди співпадає з моментом його реалізації. Особливо це характерне для реалізації повноважень (виконання обов'язків) які відбуваються в результаті вчинення одноразової дії. Наприклад, передача грошей відбувається в якийсь термін, котрий перебуває в межах обумовленого строку. Натомість час для здійснення суб'єктивного права якраз збігається з періодом його існування. Разом з правовідношенням виникає

не сама поведінка, а лише юридичний засіб забезпечення такої поведінки – суб'єктивне права та правовий обов'язок [3, с. 567]. У цьому сенсі доречно процитувати О.Печеного, котрий принципово відділяв поняття строку дії договору та періоди виконання окремих зобов'язань, що обумовлені угодою [4, с. 90-93]. Але до моменту прострочення подібне відношення в будь-якому разі розвивається у регулятивному, тобто, належному стані. Інша річ, коли відбувається правопорушення. Тоді має застосовуватися охоронний механізм, у тому числі і шляхом залучення судового державного примусу. Однак, далеко не завжди буває легко встановити темпоральну межу, коли непорушене право переходить до порушеного стану. А це означає наявність певних проблем у зверненні до відповідного захисного інструментарію.

Як показує життя, встановлення належної тривалості строку за тими чи іншими матеріально-правовими взаєминами значною мірою залежить від правильного визначення їх юридичної сутності. Різні підходи у правозастосуванні, пов'язані з неправильним часовим опосередкуванням з огляду на помилкове застосування до правовідношення того механізму, який не може до нього застосовуватися, є доволі частим явищем. І найбільш показовим прикладом є невинуватене змішування інструментарію, що регулює регулятивні та охоронні відносини. Адже перші відбуваються за умови нормального розвитку матеріальних взаємин між сторонами, тоді як охоронне – стосується захисту вже порушеного суб'єктивного права. Скажімо, цілком очевидно, що вимога страхувальника до страховика про виплату страхового відшкодування є регулятивним правом сторони договору, котра реалізується в межах відповідного регулятивного правовідношення. У разі, коли останній не виконає свій обов'язок сплатити кошти, у страхувальника почнеться охоронне повноваження такого ж змісту – вимагати виплати йому відшкодування страхової суми. Іншими словами, право кредитора за регулятивним зобов'язанням на отримання страховки виникне від часу звернення з заявою до контрагента в межах часу дії договору за умови настання страхового випадку. Воно триватиме протягом встановленого договором періоду. А ось право страхувальника на пред'явлення позову з'явиться лише у разі порушення того регулятивного права – невиконання відповідного обов'язку страховиком. Утім трапляється, що окремі дослідники

припускаються підміни вказаних двох строків [5, с. 30]. Між тим, цього робити не варто: один з них опосередковує зміст регулятивного зобов'язання, інший – входить до складу охоронного – права на позов. Отже, настання страхового випадку не є порушенням права на отримання страхувальником відшкодування, як іноді вказується у літературі [6, с. 40-41]. У цей момент тільки починається відповідне регулятивне право на отримання протягом визначеного строку суми відшкодування. А позовне домагання щодо примусового виконання цієї вимоги з'явиться тільки після спливу такого строку.

Особливості реальної сутності охоронного відношення полягають у тому, що у разі порушення суб'єктивного матеріального права виникає інша, ніж раніше, взаємодія, яка носить охоронно-правовий характер. Вона включає матеріальну вимогу правоволодільця до порушника і відповідний обов'язок останнього. Форми реалізації охоронної вимоги носія нового права можуть бути різними, кожній з них притаманні свої часові регулятори. Наприклад, судове домагання пред'являється упродовж обмеженого строку – позовної давності, тоді як для оперативних заходів чи інших позасудових вимог встановлені спеціальні строки, або взагалі відсутнє часове обмеження. Разом з тим, більшістю дослідників питання акценти робляться тільки на примусовому (через суд) здійсненні охоронного повноваження особи. При цьому не виправдано охоронно-правова матеріальна вимога зводиться лише до позовного домагання уповноваженого. Між тим, останній не зобов'язаний здійснювати захист свого права лише в судовому порядку. Інші - несудові способи захисту також відбуваються через реалізацію охоронної вимоги особи, яка виникає з правопорушення і є повноваженням охоронного правовідношення. На вказану вимогу не поширюється дія інституту позовної давності, вона, як правило, задавнюванню не підлягає і існує протягом строку існування самого охоронного права.

Що ж до змісту охоронної несудової вимоги, то вона може бути такою ж, як і позовне домагання. Різновиди позовних вимог зазначені в статті 16 ЦК України у якості способів захисту суб'єктивного права судом. Дійсно, судовий орган, вирішуючи спір, застосовує саме такий спосіб захисту, який обрав та виклав у позовному домаганні позивач. В той же час, несудова охоронна вимога, гадаємо, також може полягати у

припиненні дії, що порушує право, відновленні становища, яке існувало до порушення, відшкодуванні шкоди тощо. Цілком зрозуміло, що, оскільки захист порушеного матеріального права відбувається без допомоги юрисдикційного органу, то така вимога позбавлена примусової сили. Та, незалежно від того, чи пред'явлена несудова охоронна вимога, від моменту порушення права у правоволоділця виникає матеріальне право на позов. Протягом позовної давності даний суб'єкт може його реалізувати. При цьому державний примус буде засобом захисту порушеного регулятивного права і одночасно – способом реалізації охоронної вимоги [7, с. 155]. Отже, як позовна так і непозовна вимоги є рівноправними механізмами захисту одного й того ж охоронюваного об'єкта – регулятивного матеріального права [8, с. 38].

Література:

1. Грибанов В.П. Осуществление и защита гражданских прав. М.: Статут, 2000. 411 с.
2. Малейн Н.С. Закон, ответственность и злоупотребление правом. Советское государство и право. 1991. № 11. С. 28-35.
3. Иоффе О.С. Гражданское право. Избранные труды. М. Статут, 2000. 781 с.
4. Печений О. Деякі проблеми строків у договірних зобов'язаннях. Мала енциклопедія нотаріуса. 2008. №1. С. 90-94.
5. Крашенинников Е.А. Понятие и предмет исковой давности. Ярославль, 1997. 80 с.
6. Вошатко А.В. Начало течения давностного срока по притязанию на выплату страхового возмещения. Проблемы защиты субъективных гражданских прав. Сборник науч. трудов. Ярославль: Из-во ЯрГУ, 2001. С. 39-45.
7. Яковлев В.Ф. Гражданско-правовой метод регулирования общественных отношений. 2-е изд., доп. М.: Статут, 2006. 240 с.
8. Горяйнов А.М. Примус і цивільно-правова відповідальність. Вісник Верховного Суду України. 2012. № 3 (139). С. 36-39.

КЛАСИФІКАЦІЯ ТАКТИЧНИХ ОПЕРАЦІЙ

Гребенюк Анна Валентинівна

виконуючий обов'язки заступника завідувача СК-13, Навчально-науковий інститут перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів Національної академії Служби безпеки України

Пошук ефективних форм організації взаємодії слідства і дізнання, призвели науку і практику до ідеї комплексного виконання тактичних завдань розслідування у формі тактичної операції.

Публікації науковців, зокрема В. П. Бахіна, А. В. Дулова, Є. П. Іщенко, В. О. Образцова, С. І. Цветкова, В. М. Шевчука, В. І. Шиканова, та інших з даної наукової проблематики, сприяли глибокому вивченню даної наукової категорії, окресленню та удосконаленню її поняття, ролі в методиці розслідування кримінальних правопорушень та впливу на слідчо-оперативну практику. Чисельні положення, висловлені науковцями з аналізованої проблеми, заслуговують на увагу, однак окремі з них є спірними, інші потребують подальшого удосконалення.

Термін «операція» увійшов до мови криміналістики з військової термінології та публікацій вчених про проведення поліцейських операцій правоохоронцями зарубіжних країн. Поступово цей термін поширився на позначення системи дій, пов'язаних із затриманням злочинців, їх викриттям, розшуком викраденого майна.

Під тактичною операцією, зазвичай розуміють, детерміновану слідчою ситуацією форму організації взаємодії слідчого й оперативно-розшукових підрозділів, яка є сукупність взаємозалежних і взаємообумовлених організаційних, процесуальних дій і комплексу оперативно-розшукових заходів, метою яких є виконання проміжних тактичних завдань розслідування злочинів, а також створення передумов для проведення заходів оперативного характеру.

Класифікують тактичні операції при розслідуванні кримінального правопорушення за різними диференційованими підставами.

Так, за змістом їх поділяють на: неоднорідні (включають слідчі і оперативно-розшукові дії); однорідні (складаються лише зі слідчих дій). Такі тактичні операції можуть реалізовуватися як за участю працівників оперативного підрозділу, так і без них, лише одним слідчим, який організував таку операцію.

За етапами розслідування: наскрізні (здійснюються протягом декількох етапів розслідування); локальні (проводяться лише на одному із етапів розслідування).

За часовою структурою: безперервні (проводяться у відносно короткі, стислі терміни, максимально інтенсивно); дискретні (реалізуються з певними перервами, в ході яких можуть проводитися й інші заходи, котрі не входять до єдиного тактичного комплексу).

За характером проміжних завдань, що вирішуються в ході тактичної операції: встановлюють основні обставини вчинення злочину; встановлюють допоміжні обставини вчинення кримінального правопорушення.

За організаційною структурою: здійснюються працівниками, що об'єднані в постійний структурний підрозділ (відділення, відділ, управління); здійснюються працівниками, об'єднаними у тимчасовий структурно-організаційний підрозділ (слідча група, слідчо-оперативна група, бригада слідчих і т. ін.).

За характером зв'язку між елементами тактичної операції поділяють на такі, що: реалізуються послідовно (увесь комплекс дій та заходів проводиться у найбільш оптимальній послідовності); реалізуються паралельно (усі елементи тактичного комплексу здійснюються одночасно); реалізуються комбінованим способом (одна група елементів реалізується паралельно, а інша – реалізується послідовно).

За рівнем спільності: типові тактичні операції (у їх структурі вирішальну роль відіграють повторювані, стереотипні складові); специфічні тактичні операції (переважають у їх структурі конкретні оригінальні елементи).

За кількістю тактичних операцій, що реалізуються в одному кримінальному провадженні: одна тактична операція, що спрямовується на вирішення однієї тактичної задачі; комплекс тактичних операцій, що

здійснюється з метою вирішення декількох завдань, що підпорядковуються спільній меті розслідування кримінального правопорушення.

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ТАКТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ

Гребенюк Анна Валентинівна

виконуючий обов'язки заступника завідувача СК-13, Навчально-науковий інститут перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів Національної академії Служби безпеки України

У більшості випадків необхідність проведення тактичних операцій при розслідуванні окремих кримінальних правопорушень обумовлена тим, що у складних слідчих ситуаціях, поодинокими та розрізненими діями досягти бажаної мети неможливо, або вкрай важко. У свою чергу, системність та побудована на ній взаємна упорядкованість таких дій, дає іншу якість і істотно підвищує ефективність та результативність слідчої діяльності.

Важливою ознакою тактичної операції, що проводиться при розслідуванні кримінального правопорушення є *єдиний план* її проведення. В основі такого плану лежить *єдина мета*, яка є проміжною, і реалізується шляхом виконання досить суттєвого, для розслідування правопорушення, завдання. Проміжні завдання такого розслідування, у найбільш складних випадках вирішуються шляхом проведення тактичних операцій. До тактичних завдань, при розслідуванні кримінального правопорушення, можна віднести: встановлення і затримання особи, що вчинила правопорушення; виявлення засобів і інших слідів вчинення злочинної діяльності; виявлення і затримання співучасників кримінального правопорушення; виявлення додаткових епізодів протиправної діяльності та ін.

Засоби тактичної операції – це положення норм кримінального та кримінально-процесуального права, криміналістичні рекомендації та засновані на них тактичні прийоми, окремі положення наукової організації праці та науки управління, якими визначається допустимий обсяг повноважень і можливостей слідчого (арсенал допустимих для нього дій і

порядок їх проведення), які він використовує в своїй професійній діяльності.

Сили (учасники тактичної операції) розподіляються на такі групи: обов'язкові; додаткові; допоміжні.

Ми вже зазначали, що єдиним обов'язковим і головним учасником тактичної операції, а також її керівником є слідчий. Учасниками тактичної операції при розслідуванні кримінального правопорушення може бути декілька слідчих, що об'єднані у постійну або створену на час проведення такої операції групу.

Додатковими учасниками тактичної операції можуть бути: працівники оперативного підрозділу (виконують функції щодо проведення оперативно-розшукових заходів, спрямованих на вирішення тактичних завдань операції); спеціалісти різних спеціальностей (сприяють слідчому в проведенні ним слідчих дій).

Допоміжні учасники тактичної операції (не відносяться до учасників процесу): працівники Національної гвардії України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій та ін. (виконують функції конвоювання затриманих, проникнення у складно обладнані приміщення та сховища, забезпечують протипожежну безпеку тощо); працівники технічних підрозділів (забезпечують зв'язком і транспортом, сприяють проведенню слідчих, оперативно-розшукових заходів); працівники Національної поліції України, зокрема підрозділів, що забезпечують громадську безпеку (здійснюють розшукові дії, що вимагають значного залучення сил, зокрема, суцільні обходи значних за територією житлових масивів, прочісування місцевості, перевірку автотранспорту тощо).

Знаряддя визначаються змістом тактичної операції, і їх вибір нічим не обмежується (будь-які засоби криміналістичної техніки, спеціальна техніка, транспортні засоби, засоби зв'язку, оргтехніка тощо, яка зазвичай знаходиться в розпорядженні підрозділів, що реалізують тактичну операцію).

Обов'язкова умова проведення будь-якої тактичної операції є – вкластися у термін розслідування кримінального провадження. Усі інші умови, зазвичай, визначаються конкретною слідчою ситуацією. При цьому у будь-якому випадку, кожен елемент тактичної операції, повинен відповідати вимогам закону.

Отже, *тактична операція* є системою (комплексом) слідчих, оперативно-розшукових та інших (зазвичай, організаційних) заходів, що проводяться за єдиним планом під керівництвом слідчого та спрямованих на вирішення окремих проміжних тактичних завдань, підпорядкованих загальним цілям успішного досудового розслідування кримінального правопорушення.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ПРОЦЕДУРИ ДОБОРУ КАНДИДАТІВ НА ПОСАДУ СУДДІ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Коваленко Інна Ігорівна

аспірантка Академії адвокатури України, помічник судді Верховного Суду

Виходячи з сучасних політико-правових реалій, правові системи світу можна чітко розділити на три основні — континентальна або романо-германська, англо-саксонська і мусульманська. Кожна з систем характеризується індивідуальними підходами до розуміння права, його джерел, правозастосування, побудови системи органів державної влади. Особливо цікавою з точки зору правозастосування є англо-саксонська правова система, в якій право формується на основі прецедентів — рішень суду. І однією з ключових потреб такої системи є наявність суддів надзвичайно високої кваліфікації і компетентності, здатних реалізовувати свої функції. Якість і об'єктивність правосуддя у Великій Британії — одна з найвищих в світі, саме тому її важливо аналізувати і при можливості впроваджувати в Україні їх досвід. Серед робіт українських вчених дуже мало актуальної інформації про сучасний стан процедури добору кандидатів на посаду судді у Великій Британії.

Наше дослідження необхідно розпочати із лаконічної характеристики структури правової і судової системи самої Великої Британії, яка в силу географічних, соціальних, історичних, культурних передумов має свої регіональні особливості. По перше, характерною рисою є існування трьох дещо відмінних правових систем в середині однієї держави: 1) Англії і Уельсу; 2) Шотландії; 3) Північної Ірландії;

По друге, визначальною особливістю Великої Британії є відсутність

писаної Конституції. Конституційний правопорядок визначається конституційними законами і прецедентами. Звідси наслідок, що в силу національних особливостей і звичаєвої усталеності юрисдикція, структура і компетенція судів у регіонах дещо відрізняється.

Основними нормативно-правовими актами, які регулювали процедуру призначення судді до 2005 року були Акт про престолонаслідування 1701 року [0] та Судовий акт 1971 [0]. У наслідок активних змін суспільних відносин, руху в бік встановлення верховенства права, ці нормативно-правові акти були визнані такими, що не відповідають реаліям сьогодення. Раніше, процедура добору на посаду судді у Великій Британії виглядала наступним чином: Лорд-канцлер, який є урядовим міністром, видавав рекомендації щодо призначення. Департамент Лорда-канцлера здійснював власні запити щодо найбільш придатних кандидатів. Вважалося, що процес призначення може піддаватися критиці, оскільки член уряду не може бути єдиною відповідальною особою за призначення суддів. Також вважалося, що при доборі суддів спостерігається орієнтування на певний усталений образ судді, що суперечить формуванню нового образу судді [1]. Зі свого боку, хочемо зауважити, що такий підхід у процедурі суддів не відповідав засадничим ідеям демократизму і верховенства права. При цьому, принцип розподілу влади порушувався — спостерігалася чітка лінія залежності судової гілки влади від виконавчої влади, чії повноваження в доборі суддів явно не відповідають.

Відповідно до Акту про конституційну реформу, який отримав королівську згоду 24 березня 2005 року, публічний порядок Великої Британії в багатьох аспектах зазнав серйозних змін. Розглядаючи тематику добору і призначення кандидатів на посаду судді, зауважимо, що ця частина, на нашу думку, зазнала найбільш докорінних змін.

Розпочати варто з того, що Акт про конституційну реформу вводить гарантії суддівської незалежності. У ч. 1 підрозділу 3 розділу 2 Акту вказано, що Лорд-канцлер, Міністри, Королівська персона з усією їх відповідальністю у сфері правосуддя та адміністрування сфери судоустрою, мають підтримувати постійну незалежність суддів. Відповідно до частини 5 цього підрозділу визначається, що Лорд-канцлер і Міністри не повинні впливати на правосуддя шляхом будь-якого особливого доступу. Ці норми декларують обмеження законодавчої і

виконавчої влади по відношенню до судової гілки влади.

Одним із найважливіших нововведень Акту про конституційну реформу стало створення та закріплення в розділі 1 ч. 4 Акту двох нових органів добору суддів — Комісії з добору суддів та Омбудсмена щодо призначень та поведінки суддів. Комісія з добору суддів має повноваження по добору кандидатів на посаду суддів, пошуку найбільш добросовісних кандидатів, заохочує як найбільш широке коло компетентних людей до участі в процедурі добору кандидатів на посаду судді. Організаційно-правові аспекти Комісії з добору суддів закріплюються в розділі 12 Акту про конституційну реформу та регламентуються в Акті про регулювання Комісії з добору суддів 2013 року [7]. Омбудсмен щодо призначення та поведінки суддів в частині призначення суддів відповідає за: 1) внесення пропозицій Лорду-канцлеру та Комісії з добору суддів пропозицій стосовно змін у процедурі, потреба яких обумовлена ідентичними скаргами; 2) пропонує виплатити компенсацію заявнику (учаснику процедури добору), якщо йому було завдано шкоди діями Лорда-канцлера або Комісії з добору суддів. Діяльність Омбудсмена урегульовується в розділі 12 Акту про конституційну реформу.

Аналізуючи Акт про конституційну реформу 2005 року варто також наголосити на тому, що він встановлює особливості процедури добору суддів Верховного суду. В основному, норми частини 3 Акту про конституційну реформу роблять акцент на високому кваліфікаційному рівні кандидатів на посаду судді, наявності практичного стажу або стажу судді більше 15 років, встановлюються особливості процедури добору суддів та інші аспекти, які вирізняють цю процедуру.

Особливості процедури добору деяких кандидатів на посаду судді визначає Регуляція добору суддів, затверджена Лордом-Канцлером у 2013. Регуляція визначає особливості добору Лорда головного судді Англії та Уельсу Високого суду Її Величності юстиції в Англії, Старшого Президента-суддю трибуналів Великої Британії, 4 голів апеляційних судів та звичайних суддів.

Підсумовуючи все сказане вище, хочемо наголосити, що процедура добору і призначення кандидатів на посаду судді у Великій Британії надзвичайно складна, у тому числі і з точки зору правового регулювання. Нами проаналізовано надзвичайно великий масив нормативно-правових актів, виділено ті, які урегульовують процедуру добору суддів та

окреслено їх ключові риси. Беручи за основу матеріали нашого дослідження можна проводити конкретизовані дослідження різних аспектів процедури добору суддів у Великій Британії.

Література:

1. Judicial appointments. Courts and Tribunals judiciary. URL: <https://www.judiciary.uk/about-the-judiciary/the-judiciary-the-government-and-the-constitution/jud-acc-ind/jud-appts/>
2. Constitutional Reform Act 2005. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2005/4/contents>
3. Courts Act. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1971/23/contents>
4. The Act of Settlement 1701. URL: <https://www.legislation.gov.uk/aep/Will3/12-13/2>
5. The Judicial Appointments Regulations 2013. URL: <https://www.legislation.gov.uk/uksi/2013/2192/contents/made>
6. Courts Act 1971. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1971/23/part/III>
7. The Judicial Appointments Commission Regulations 2013. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukdsi/2013/9780111100202>

Науковий керівник: Коротун Олена Миколаївна, доктор юридичних наук, доцент, Академія адвокатури України

КВАЛІФІКУЮЧІ ТА ОСОБЛИВО КВАЛІФІКУЮЧІ ОЗНАКИ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОЇ ВЛАДИ

Надоев Артур Автонділович

аспірант, кафедра кримінально-правових дисциплін, юридичний факультет, Харківський національний педагогічний університет ім.

Г.С. Сковороди

Досліджуючи структуру складу кримінального правопорушення, слід звернути увагу і на поняття кваліфікуючих обставин, під якими у теорії кримінального права розуміють передбачені кримінальним законом, притаманні частині злочинів відповідного виду суттєві обставини, які

відбивають типовий, значно змінений порівняно з основним складом кримінального правопорушення ступінь суспільної небезпечності вчиненого й особи винного та вплив на законодавчу оцінку вчиненого й міру відповідальності. Кваліфікуючі обставини, поряд з іншими кримінально-правовими засобами, виконують функцію диференціації кримінальної відповідальності, встановлюючи нові, підвищені, порівняно з передбаченими санкціями за кримінальне правопорушення з основним складом, а також й межі типового покарання [1]. Кваліфікуючі обставини можуть бути пов'язані з різними елементами складів кримінального правопорушення. Військовим кримінальним правопорушенням притаманні: вчинення кримінального правопорушення за попередньою змовою групою осіб (суб'єктивна сторона), спричинення тяжких наслідків та істотної шкоди; вчинення діяння у воєнному стані або у бойовій обстановці (об'єктивна сторона), вчинення діяння певним спеціальним суб'єктом (суб'єкт) та інші. У зв'язку з тим, що окремі із факультативних ознак прямо вказані у диспозиції ст. 426 КК України та впливають із її змісту (воєнний стан, бойова обстановка), ці ознаки набувають значення обов'язкових ознак об'єктивної сторони здійснення бездіяльності військової влади [2].

Особливо кваліфікуючими ознаками злочину, передбаченого ст. 426 КК України є вчинення його: 1) в умовах особливого періоду, крім воєнного стану (ч. 3 ст. 246 КК); 2) в умовах воєнного часу (ч. 3 ст. 426 КК); 3) в бойовій обстановці (ч. 3 ст. 426 КК) [3].

Розглянемо більш детально кожен особливо кваліфікуючу ознаку об'єктивної сторони бездіяльності військової влади. Відповідно до положень Закону України «Про оборону України» (ст. 1) особливий період настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні, або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій [4]. У контексті вищесказаного доречно зауважити, що з моменту оголошення мобілізацій (окрім цільової, яка проводиться в мирний час для ліквідації наслідків стихійного лиха, аварій та катастроф) чи введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях настає особливий період функціонування органів державної влади, інших державних органів,

органів місцевого самоврядування, органів і сил Цивільної оборони, галузей національної економіки, підприємств, установ і організацій [5]. Щодо визначення тривалості особливого періоду в Україні то вважаємо за необхідне привести правову позицію Верховного суду на звернення Начальника Генерального штабу – Головнокомандувачу Збройних Сил України [6], Генералу армії України Муженку В. М. Так, в Листі від 13 липня 2018 р. № 60-1543/0/2-18 Верховний Суд однозначно зазначив, що - в постанові Верховного Суду від 25.04.2018 у справі № 205/1993/17-ц (касаційне провадження № 61-1664св17) встановлено, що особливий період діє в Україні від 17.03.2014, після оприлюднення Указу Президента України від 17.03.2014 № 303/2014 «Про часткову мобілізацію». Також у цій справі наголошується, що Президент України відповідного рішення про переведення державних інституцій на функціонування в умовах мирного часу не приймав. Також, Суд зазначив наступне - посилення на те, що особливий період пов'язується з тривалістю мобілізації (45 діб) є помилковим. Аналогічна позиція викладена у постановках Верховного Суду від 14.02.2018 у справі № 131/1449/16-ц (касаційне провадження № 61-4157св18); від 14.02.2018 у справі № 727/2187/16-ц (касаційне провадження № 61-3951св18); від 20.02.2018 у справі № 640/4439/16-ц (касаційне провадження № 61-4304св18); від 21.02.2018 у справі № 211/1546/16-ц (касаційне провадження № 61-4255св18) та ін. [8].

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності. Цей стан передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройній агресії та забезпечення національної безпеки, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [9].

Що стосується бойової обстановки, то під нею слід розуміти як певний стан військових з'єднань, частин (кораблів) та (або) підрозділів, за яким вони ведуть погоджені дії з метою знешкодження (розгрому) військового супротивника, оволодіння важливими районами (рубежами) або утримання їх і виконання інших тактичних завдань. Бойова

обстановка може мати місце під час загальновійськового, танкового, протиповітряного, повітряного і морського, а також наступального та оборонного бою, бою у місті, в оточенні; відбиття висаджування морського десанту тощо [10].

Бойова обстановка може виникнути в мирний час, наприклад, при ліквідації прикордонних конфліктів, при порушенні недоторканності повітряного чи морського простору України, у деяких інших випадках. Згідно з законодавством України серед основних завдань забезпечення військової безпеки в мирний час є такі, як забезпечення недоторканності державних кордонів у повітрі, на суходолі та на морі, припинення можливих провокацій та посягань на суверенітет країни. Як один із заходів територіальної оборони допускаються військові заходи, що застосовуються під час загрози або відбиття агресії, зокрема з метою захисту державного кордону від посягань ззовні і боротьби з диверсійно-розвідувальними силами та іншими озброєними формуваннями агресора на території країни. Для виконання цих завдань можуть бути залучені Збройні Сили України та інші військові формування [11].

Слід зауважити, що ознаки «вчинення кримінального правопорушення в умовах воєнного стану» та «вчинення кримінального правопорушення в бойовій обстановці» не застосовуються при кваліфікації кримінального правопорушення, вчинених військовослужбовцями українських миротворчих контингентів під час проходження служби в цих контингентах, оскільки:

а) Верховною Радою України стан війни ні з однією із країн, на території яких дислокуються ці контингенти, не оголошується;

б) у вказаних випадках воєнного нападу на Україну не існує, а внутрішні конфлікти в тій чи іншій країні не мають характеру агресії проти країн, з якими Україна підписала договори про спільну оборону від агресії;

в) зазначені контингенти не призначені для ведення військових дій з метою знешкодження військового супротивника та виконання інших тактичних завдань, взагалі не мають такого супротивника та фактично не ведуть такі дії [11].

Також, важливим елементом є визначення території на яку поширюється вище зазначені правові режими. Так, станом на 23.01.2019 до Розпорядження Кабінету міністрів України «Про затвердження переліку

населених пунктів, на території яких здійснювалася антитерористична операція, та визнання такими, що втратили чинність, деяких розпоряджень Кабінету Міністрів України» були внесені зміни, якими Перелік населених пунктів, на території яких здійснювалася антитерористична операція був зменшений.

Таким чином, проаналізувавши визначення понять «особливий період», «воєнний стан» та «воєнний час», що містяться в законодавстві України, можна зробити висновок, що особливий період, який охоплює і воєнний час, може наставати в державі також і «з моменту введення воєнного стану в Україні, або в окремих її місцевостях». Крім того, воєнний час, що є складовим елементом особливого періоду, на відміну від воєнного стану, може мати місце лише при фактичному початку воєнних дій [11]. Якщо воєнний стан може бути введений в Україні або в окремих її місцевостях і при «загрозі нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності», то за таких обставин можна розрізняти кваліфікуючу обставину злочину, передбаченого ст. 426 КК України, «вчинене в умовах особливого періоду, крім воєнного стану» (ч. 3 ст. 426 КК) і особливо кваліфікуючу обставину «вчинене в умовах воєнного стану» (ч. 3 ст. 426 КК).

Література:

1. Кудрявцев В.Н. Объективная сторона преступления. Москва : Госюриздат, 1960. 244 с.
2. Коржанський М. Й. Кримінальне право України. Частина загальна: Курс лекцій. Київ : Наук. думк. та Укр. вид. група, 1996. 336 с.
3. Костенко О., Ландіна-Виговська А. Поняття об'єкта злочину: дискусію варто продовжити. *Право України*. 2008. №4. С. 101-105.
4. «Про оборону України»: Закон України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12> (дата звернення: 17.03.2021).
5. Коржанський М. Й. Кримінальне право України. Частина загальна: Курс лекцій. Київ : Наук. думк. та Укр. вид. група, 1996. 336 с.
6. Загородников Н.И. Понятие объекта преступления в советском уголовном праве. *Труды военной юридической академии*, 1951. вып. XIII. С. 57 – 58.
7. Дячук С. І. Виконання наказу чи розпорядження у кримінальному праві. Київ: Атака, 2001. 174 с.

8. Начальникові Генерального штабу : Верховний суд лист від 13.07.2018 р. № 60-1543/0/2-18 Головнокомандувачу Збройних Сил України, Генералу армії України Муженку В. М. URL : <https://docs.dtkk.ua/download/pdf/1077.5629.1> (дата звернення: 17.03.2021).
9. Военные преступления; под ред. Р. Гуймэна и Д. Риффа; пер. с англ. Москва : Текст, 2002. 487 с.
10. Правова доктрина в Україні: у 5 т. Харків: Право, 2013. Т. 5: Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку / В.Я. Тацій, В.І. Борисов, В.С. Батиргарєєва та ін.; за заг. ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова. 1240 с.

Науковий керівник: Павленко Тетяна Анатоліївна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін, Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ ОРГАНАМИ ПОЛІЦІЇ В УКРАЇНІ

Тарасевич Юрій Вікторович

аспірант кафедра адміністративного та кримінального права

Дніпропетровського Національного університету імені Олеся Гончара

Начальник відділу організаційно-методичної роботи та координації

діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності

Дніпропетровської обласної прокуратури

ORCID ID : 0000-0003-4414-958X

Будь-які суспільні відносини потребують нормативно-правового врегулювання, адже без нього неможливою є ефективна реалізація правовідносин, вирішення конфліктних ситуацій, захист прав та інтересів особи в цілому. Особливо це стосується сфери злочинності, – протидії їй, її подолання, запобігання, виявлення чинних детермінант злочинності тощо. Саме нормативно-правова база забезпечує законність та правопорядок, а поліція, як один з основних суб'єктів протидії злочинності, виступає виконавчим гарантом цього. Нормативно-правове забезпечення протидії злочинності органами поліції в Україні можна

тракувати як систему нормативно-правових актів та міжнародних договорів, що є засобом протидії злочинності, завдання з реалізації яких покладається на органи поліції. Міжнародні договори мають пріоритетне значення та вищу юридичну силу по відношенню до інших нормативно-правових актів, в тому числі й конституції, якщо положення цих договорів не суперечать Основному Закону. До таких актів належать: Загальна декларація прав людини, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод і протоколи до неї, Конвенція про кіберзлочинність, Європейська конвенція про взаємну допомогу в кримінальних справах та інші. У вітчизняному законодавстві також зазначено про обов'язковість врахування положень міжнародних документів, зокрема у Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» вказано, що «уповноважені підрозділи органів Національної поліції України здійснюють повноваження у сфері запобігання та протидії домашньому насильству з урахуванням міжнародних стандартів реагування правоохоронних органів на випадки домашнього насильства та оцінки ризиків» [3]. Конституція України – це основоположний державний акт, який містить загальні положення, що стосуються основних правовідносин держави. Хоча у ньому немає приписів щодо протидії злочинам, а також щодо органів поліції, проте в Основному Законі гарантований захист прав та свобод людини, зокрема, зазначено, що їх «утвердження і забезпечення є головним обов'язком держави» (ст. 3) [2]. Таким чином, під час протидії злочинності органи поліції повинні вчиняти дії лише в межах чинного законодавства, а також не допустити порушень чи обмежень прав і свобод людини. Правове регулювання у сфері протидії злочинності органами поліції здійснюється й кодифікованими актами – Кримінальним кодексом України, Кримінальним процесуальним кодексом України, Кримінально-виконавчим кодексом України. Щодо законів, то до основного акту, що здійснює регулювання питання протидії злочинності органами поліції належить Закон України «Про Національну поліцію», серед додаткових можна назвати – Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», Закон України «Про запобігання корупції», Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних

органів» тощо. Отож, Закон України «Про Національну поліцію» визначає, що одним із завдань поліції є протидія злочинності. Приписи, що стосуються такої протидії містяться лише в декількох статтях вищеназваного Закону – ч. 2 ст. 9, п. 3 ч. 1 ст. 22, п. 18 ч. 1 ст. 22, що видається недостатнім. Так, протидія злочинності здійснюється поліцією за допомогою постійного інформування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також громадськості про свою діяльність у цій сфері [5] (ч. 2 ст. 9 Закону України «Про Національну поліцію»). Таким чином, відбувається взаємоконтроль діяльності органів у державному апараті, а також їх взаємодопомога, адже саме інформація дає змогу зробити певні висновки про дієвість тих чи інших заходів, визначити поточну статистику, здійснити моніторинг і планування в цілому. Окрім цього, такий взаємозв'язок буде сприяти якісному та своєчасному внесенню пропозиції на розгляд Міністра внутрішніх справ України щодо протидії злочинності (це одне із повноважень керівника поліції) (п. 3 ч. 1 ст. 22 Закону України «Про Національну поліцію»). Також керівник поліції вживає заходів для запобігання та протидії домашньому насильству або насильству за ознакою статі [5] (п. 18 ч. 1 ст. 22 Закону України «Про Національну поліцію»). Детальніше питання протидії домашньому насильству органами поліції врегульовано вже уст. 10 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Зокрема, там визначені повноваження уповноважених підрозділів органів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, до яких належать: «виявлення фактів домашнього насильства та своєчасне реагування на них; прийом і розгляд заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства; інформування постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися; винесення термінових заборонних приписів стосовно кривдників; взяття на профілактичний облік кривдників та проведення з ними профілактичної роботи в порядку, визначеному законодавством; взаємодія з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству» ін. «Поліцейські також можуть проникати до житла особи без вмотивованого рішення суду в невідкладних випадках, пов'язаних із припиненням вчинюваного акту домашнього насильства, у разі безпосередньої небезпеки для життя чи здоров'я постраждалої особи» [3]. Інші закони містять згадку про

протидію злочинності, проте не мають ґрунтовно розробленого механізму такої протидії, що не можна вважати задовільним, а також це свідчить про декларативність багатьох норм. До підзаконних актів у сфері протидії злочинності органами поліції в Україні належать: Указ Президента України «Про заходи щодо забезпечення особистої безпеки громадян та протидії злочинності», Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року», Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року» тощо. Так, в Указі Президента України «Про заходи щодо забезпечення особистої безпеки громадян та протидії злочинності» вказано про необхідність «затвердження програми з налагодження співробітництва органів внутрішніх справ з населенням, залучення громадян до профілактики правопорушень, боротьби із злочинністю, зокрема як громадських помічників дільничних інспекторів міліції з числа членів громадських формувань з охорони громадського порядку» [4]. На жаль, й до нині належним чином не налагоджене співробітництво поліції із населенням, а рівень довіри громадян залишається на низькому рівні. Потрібно розробити новіший (вищеназваний Указ Президента України прийнятий ще у 2005 році), а також ґрунтовніший план заходів для покращення такої взаємодії, це допоможе у протидії злочинності. У Розпорядженні Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року» зазначено, що «реалізація пріоритету передбачає забезпечення зміцнення публічної безпеки і порядку в державі шляхом виконання превентивних програм і підвищення спроможностей органів системи МВС у протидії злочинності». Також визначені виклики, які потрібно подолати, а також шляхи їх подолання [6]. Проте зважаючи, що зараз 2021 рік, а вказана Стратегія розрахована до 2020, можна констатувати неповне її втілення. Зокрема, потребують впровадження такі положення: упровадження нових процесуальних форм для підвищення ефективності досудового розслідування; забезпечення належного рівня технічного і матеріального оснащення органів досудового розслідування і використання в їх діяльності сучасних експертно-криміналістичних засобів; підвищення рівня професіоналізму працівників органів системи МВС у використанні

форм і методів оперативно-розшукової діяльності [6]. Окрім того, можна констатувати й несвоєчасність прийняття нормативно-правових актів законодавчим органом, що гальмує не лише прийняття на її основі нагальних документів, а й позитивні зміни в органах поліції щодо протидії злочинності в цілому. Загалом нормативно-правове забезпечення протидії злочинності органами поліції в Україні відіграє основоположну роль, адже від своєчасності прийняття нормативних приписів, їх ефективності, доцільності та актуальності залежить якість правового регулювання в цілому. Проте дослідження цього питання показало, що нормативно-правова база є об'ємною, проте застарілою. Окрім того, маємо з однієї сторони – невтлені положення Стратегій, а з іншої – неприйняті нові підзаконні акти (зокрема, й Концепції), які б мали не лише бути записані на папері, але й активно реалізовуватися на практиці. Видається також, що правові норми, що стосуються протидії часто носять декларативний характер, відсутні ефективні налагоджені механізми для їх втілення. Тому законодавцю потрібно доповнити приписи правових актів новими дієвими нормами, що дозволять результативно протидіяти злочинності.

Література:

1. Безпалова О.І. Правове забезпечення управління органами поліції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 9. С. 111-115.
2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.
3. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.
4. Про заходи щодо забезпечення особистої безпеки громадян та протидії злочинності : Указ Президента України 19 липня 2005 року № 1119/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.
5. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
6. Про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.11.2017 № 1023-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-2017-p#Text>.

Господарське право. Господарське процесуальне право. Екологічне право. Земельне право. Аграрне право. Фінансове право. Банківське право

ЩОДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ У СФЕРІ НАДАННЯ СЕРВІСНИХ ПОСЛУГ

Дишкантюк Юлія Ігорівна

аспірантка кафедри господарського права і процесу, Національний університет «Одеська юридична академія»

За порушення законодавства щодо сфери послуг, а саме порядку та умов їх надання настає відповідальність, яка різниться за галузевою ознакою: цивільна, господарська, кримінальна, адміністративна та самостійними її видами, які пов'язані із чисельними способами захисту та різновидами самих послуг. Також відповідальність може бути за відсутність легалізаційних документів щодо здійснення та надання сервісних послуг.

Найбільш поширеною формою відповідальності за порушення порядку та умов надання послуг є відповідальність майнового характеру, як правило, у формі відшкодування збитків, які також виокремлюють як самостійну санкцію, як правило, майнового характеру. Розмір збитків визначається, відомчими актами та судовою практикою, наприклад, діє Методика визначення суми завданих замовниками збитків у разі недотримання ними вимог чинного законодавства під час здійснення закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти [1]. Представляється за доречним розробити та прийняти єдиний нормативний акт, який містив би єдині чіткі підстави та види відповідальності.

17 вересня 2011 р. набув чинності Закон України від 19 травня 2011 р. № 3390-VI «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції» [2], норми якого містять поняття дефекту продукції як порушення, як правило, її якісних характеристик, які впливають на її використання в майбутньому, адже, саме «інститут якості продукції розглядається як економічна категорія, як сукупність властивостей та ознак виробів і процесів, що обумовлюють ступінь її придатності до

використання за призначенням. Якість окремої одиниці продукції визначається за її технічними характеристиками та потрапляє під дію технічних норм. Технічні норми, що мають важливе соціальне значення, отримують закріплення у правових актах та набувають юридичної сили, а якість стає правовою категорією» [3, с. 15]. Так, Верховний суд України аналізуючи відшкодування шкоду споживачу послуг та зазначений нормативний акт вказує на те, що «цим законом встановлено порядок відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, які є рухомим майном. Порядок відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, які є нерухомим майном, а також шкоди, завданої внаслідок недоліків робіт і послуг, регулюється нормами ЦК (статті 1209 - 1211). У Законі № 3390-VI надано визначення понять "шкода" (ст. 1) і "дефектна продукція" (ст. 5), чим усунуто раніше існуючу прогалину, оскільки ні Закон № 1023-XII, ні інші нормативні акти не містили тлумачення "дефектної продукції" і чим саме "дефектна продукція" відрізнялась від "продукції неналежної якості". Отже, відповідно до цього Закону шкода - це завдані внаслідок дефекту в продукції каліцтво, інше ушкодження здоров'я або смерть особи, пошкодження або знищення будь-якого об'єкта права власності, за винятком самої продукції, що має дефект. Продукція є такою, що має дефект, у разі, коли вона не відповідає рівню безпеки, на яку споживач або користувач має право розраховувати, виходячи з усіх обставин, зокрема пов'язаних із розробленням, виробництвом, обігом, транспортуванням, зберіганням, встановленням, технічним обслуговуванням, споживанням, використанням, знищенням (утилізацією, переробкою) цієї продукції, а також наданням застережень та іншої інформації про таку продукцію, у тому числі: представлення продукції споживачеві або користувачеві, включаючи її вигляд, склад, упаковку, маркування та іншу інформацію про продукцію, її споживання, використання та знищення (утилізацію, переробку); використання продукції, яке обґрунтовано можна передбачити; час, коли продукцію було введено в обіг. Право вимагати відшкодування завданої шкоди визнається за потерпілим - споживачем або користувачем, якому завдано шкоду внаслідок дефекту в продукції, і не залежить від того, чи перебував потерпілий із виробником (виконавцем, продавцем) у договірних відносинах. При цьому на потерпілого покладається обов'язок довести: наявність шкоди; наявність дефекту в продукції; наявність причинно-

наслідкового зв'язку між дефектом у продукції та завданою шкодою. Отже, право на відшкодування шкоди визнається не тільки за споживачем, який сам придбав продукцію, будучи однією зі сторін відповідного договору, але і за будь-якими іншими громадянами, які постраждали у результаті його використання» [4]. М.О. Бондаренко визначає, що «закон поширюється на відносини щодо відповідальності за шкоду, завдану потерпілому внаслідок дефекту в продукції, яка вводиться в обіг в Україні, а також випадки звільнення від відповідальності» [5, с. 197]. На нашу думку для деяких різновидів дійсно доцільніше застосовувати термін «дефекти», які потребують відшкодування та/або повернення грошей (вартості послуг).

Відповідальність несуть винні особи. Так, у світі застосовується спільна відповідальність пов'язаних осіб, тобто тих, хто має відношення до реалізації послуг. Наприклад, за ст. 431 Німецького торговельного уложення «перевізник відповідає за провину своїх співробітників та інших осіб, яких він використовує при здійсненні перевезення, в такому ж обсязі, як і за власну провину» [6]. Також, правила, викладені у Директиві ЄС 2018/851 від 30 травня 2018 р. [7], яка доповнює Директиву 2008/98/ЄС про відходи [8], дозволяють використовувати системи поводження з відходами, де саме муніципалітети несуть загальну відповідальність за збирання комунальних відходів, або ж існують системи, де такі послуги надають приватні оператори, або ж будь-який інший вид розподілу відповідальності між державними та приватними суб'єктами. Вибір будь-якої з таких систем, а також їх зміна залишається обов'язком держав-членів.

Розповсюдженою підставою відповідальності є порушення умов договору щодо порядку та умов надання сервісних послуг. Так, за ст. 26 Закону України «Про житлово-комунальні послуги» від 09.11.2017 р. передбачена відповідальність за неналежне виконання договору і зазначено, що у разі несвоєчасного здійснення платежів за житлово-комунальні послуги споживач зобов'язаний сплатити пеню в розмірі, встановленому в договорі, але не вище 0,01 відсотка суми боргу за кожен день прострочення. Загальний розмір сплаченої пені не може перевищувати 100 відсотків загальної суми боргу [9]. Так, Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України зазначає, що «нарахування пені починається з

першого робочого дня, наступного за останнім днем граничного строку внесення плати за житлово-комунальні послуги. Пеня не нараховується за умови наявності заборгованості держави за надані населенню пільги та житлові субсидії та/або наявності у споживача заборгованості з оплати праці, підтвердженої належним чином. Отже, враховуючи зазначене, нарахування пені у разі несвоєчасного здійснення платежів за житлово-комунальні послуги може здійснюватися після 1 травня 2019 року виходячи з умов договорів, укладених відповідно до вимог статей 13-15 Закону. При цьому пеня за несвоєчасне здійснення платежів за комунальні послуги може нараховуватися на ту суму заборгованості, що утвориться з моменту укладення відповідного договору про надання комунальних послуг» [10]. М.М. Кузьміна з цього приводу пропонує ч. 3 статті 268 викласти наступним чином: «У разі відсутності в договорі умов щодо якості товарів остання визначається відповідно до мети договору або (та) до звичайного рівня якості для предмета договору чи (та) загальних критеріїв якості. Загальними критеріями якості є: безпечність продукції для споживачів та навколишнього середовища, відповідність обов'язковим нормам, надійність» [11, с. 16].

Таким чином, відповідальність у сфері надання сервісних послуг представляє собою вид господарсько-правової відповідальності, яка полягає у настанні несприятливих правових наслідків для суб'єктів, які їх надають, як правило, майнового характеру, підставою якої є порушення умов договору. Класифікувати відповідальність у сфері надання сервісних послуг можливо в залежності від: 1) видів порушення на майнову, немайнову або змішану; 2) підстав - на договірну та позадоговірну; 3) суб'єктів – на одноособову або спільну (солідарну або субсидіарну).

Література:

1. Методика визначення суми завданих замовниками збитків у разі недотримання ними вимог чинного законодавства під час здійснення закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти: рішення Рахункової палати, Міжвідомчої комісії з питань державних закупівель від 21 серпня 2007 р. Баланс-Бюджет від 24 вересня 2007 р. № 32. Інформаційний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/>

2. Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції: Закон України від 19 травня 2011 р. № 3390-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 47. ст. 531.
3. Запорожець А.М. Правові проблеми забезпечення якості продукції. Х., 1989. 151 с.
4. Судова практика з розгляду цивільних справ про захист прав споживачів (2009 - 2012 рр.). Верховний суд України від 01 лютого 2013 р. Вісник Верховного суду України. 2013. № 1.
5. Бондаренко М.О. Відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції. Збірник наукових праць Ірпінської фінансово-юридичної академії (економіка, право). 2013. № 2. С. 195-198.
6. Немецкое торговое уложение от 10 мая 1897 г. Інформаційний ресурс. Режим доступу: <http://ex-jure.ru/law>
7. DIRECTIVE (EU) 2018/851 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018 amending Directive 2008/98/EC on waste. Official Journal of the European Union. L 150/109. 14.6.2018. URL: <https://eur-lex.europa.eu>
8. Directive 2008/98/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on waste and repealing certain Directives. Official Journal of the European Union. L 312/3. URL: <https://eur-lex.europa.eu>
9. Про житлово-комунальні послуги: Закон України від 19 травня 2011 р. № 3390-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 47. ст. 531.
10. Щодо укладання договорів на надання послуг з поводження з побутовими відходами: Роз'яснення Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 19 вересня 2019 р. Інформаційний ресурс. Режим доступу: <http://www.minregion.gov.ua/>
11. Кузьміна М.М. Господарсько-правові засоби забезпечення якості продукції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. М.М. Кузьміна; Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. Х., 2010. 20 с.

ЗАСТОСУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ, УХВАЛЕНИХ ЗА ЗАЯВОЮ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ, В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Педосенко Анастасія Ігорівна

магістр права, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Юридичні особи, що знаходяться за кордоном, так само як і юридичні особи - резиденти України, мають право на захист свої прав та свобод, гарантованих Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція).

Як в Україні, так і в зарубіжних країнах, юридичні особи можуть подавати заяву до Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ, Суд) за захистом обмеженого кола прав, на відміну від фізичних осіб. Такими правами можуть бути: право на справедливий суд, закріпленого у статті 6 Конвенції; ніякого покарання без закону, закріпленого у статті 7 Конвенції; право на повагу до приватного і сімейного життя, закріпленого у статті 8 Конвенції; право на свободу вираження поглядів, закріпленого у статті 10 Конвенції; право на ефективний засіб юридичного захисту, закріпленого у статті 13 Конвенції [1]; заборона дискримінації, закріпленого у статті Конвенції; категорія спорів, що стосується порушення права на захист власності, закріпленого у статті 1 Протоколу №1 [2]. [3]

Беручи до уваги виконання рішень Європейського суду з прав людини варто звернути увагу на зарубіжний досвід. Наприклад, у Італії досить високий рівень виконання державою рішень ЄСПЛ, особливо у справах, що стосуються юридичних осіб. У звіті Європейського суду з прав людини, щодо виконання Італією рішень ЄСПЛ [4] визначено, що після того, як незалежний орган з питань регулювання мовлення, що надає ліцензії та здійснює контроль, став більш лояльним до ЗМІ – вимога ЄСПЛ про виконання статті 10 Конвенції «про свободу вираження поглядів» була виконана [5]. Розглядаючи справи, італійські суди часто посилаються на практику ЄСПЛ, використовуючи релевантні посилання.

У Франції, як влучно зазначив В. Завгородній, виконання рішень Суду полягає не стільки шляхом зміни законів, скільки шляхом

удосконалення правозастосовної практики по конкретних категоріях справ, а також через використання принципів і стандартів, що визначені в Конвенції та рішеннях Суду. У Франції склалася практика виконання рішень Суду, що зумовлено високим статусом судових актів. Судові рішення розглядаються як найважливіше джерело права, оскільки в них надається інтерпретація законів [ст. 60; 5]. При розгляді справ, французькі суди також посилаються на практику Суду. Тож захист прав французьких юридичних осіб, що закріплені у Конвенції відбувається на високому рівні завдяки виконанню рішень Суду та запобіганню виникненню таких порушень в майбутньому шляхом удосконалення французької судової практики.

Рівень виконання рішень ЄСПЛ, що стосуються порушених прав юридичних осіб, у Швейцарії також є досить високим. В країні існує моністична концепція. Конвенція має таку ж юридичну силу, як і правові акти Швейцарії і є обов'язковою для державних органів, в тому числі і для судів. Останні, в свою чергу, часто посилаються на практику Суду при вирішенні спорів.

Зарубіжний досвід потрібно вивчати задля уникнення помилок, а також для виділення позитивного досвіду, який можна було би перейняти для України. В цьому аспекті цікавим є досвід удосконалення судової практики у Франції, що спрямована на захист прав, гарантованих Конвенцією, адже цитувати рішення Суду у постанові можна необмежену кількість разів, проте чи буде у резолютивній частині прийнято рішення, спрямоване на захист порушених прав? Також ефективним кроком є прийняття змін до законів у відповідності з судовою практикою ЄСПЛ. Такі міри дозволяють захистити права, в тому числі і юридичної особи, в своїй країні, і не звертатися до ЄСПЛ через відсутність потреби у цьому.

Література:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 04.11.1950. Документ № 995_004. Конвенцію ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97. / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 26.07.2021 року).
2. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод : Рада Європи; Протокол, Міжнародний документ від 20.03.1952.

Документ № 994_535. Протокол ратифіковано Законом N 475/97-ВР (475/97-ВР) від 17.07.97 / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text (дата звернення: 26.07.2021 року).

3. Рішення ЄСПЛ у справі «Anheuser-Busch INC. проти Португалії» від 11 січня 2007 року (Заява № 73049/01) URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-78981> (дата звернення: 26.07.2021 року).

4. Italy. Execution of the European Court of Human Rights' Judgements Main Results Achieved in Member States URL: <https://rm.coe.int/ma-italy-eng/1680a186af> (дата звернення: 26.07.2021 року).

5. Centro Europa 7 S.R.L and Di Stefano (38433/09) Final Resolution CM/ResDH(2017)104

6. Завгородній В. А. Зарубіжний досвід виконання рішень Європейського Суду з прав людини (на прикладі деяких країн Європейського Союзу) / В. А. Завгородній // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. - 2013. - № 1. - С. 57-64. - [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2013_1_9.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ ТА ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ

Михайленко Михайло Вікторович

*магістр права, Товариство з обмеженою відповідальністю «Юридична
фірма «САЛКОМ»*

На сьогодні немає єдиного визначення штучного інтелекту (ШІ). Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ) на своєму офіційному сайті створила тематичну рубрику «Штучний інтелект та інтелектуальна власність», де пропонує розглядати ШІ як сферу інформатики, орієнтовану на розробку систем, здатних виконувати завдання, які зазвичай пов'язані з людським розумом (https://www.wipo.int/about-ip/ru/artificial_intelligence/).

У червні 2019 року у Південній Кореї відбулася щорічна зустріч очільників п'яти найбільших патентних відомств світу, відомих як IP5: Корейське відомство з інтелектуальної власності, Європейське патентне відомство, Японське патентне відомство, Китайська національна адміністрація інтелектуальної власності і Патентне відомство США. IP5 разом обробляють близько 85% патентних заявок у світі. В якості спостерігача у засіданні взяв участь Генеральний директор Всесвітньої організації інтелектуальної власності Френсіс Гаррі.

Керівники зазначених відомств дійшли згоди щодо створення Нової робочої групи з нових технологій / штучного інтелекту (New Emerging Technologies/Artificial Intelligence Task Force) з метою відповідного реагування та вивчення майбутніх спільних ініціатив, пов'язаних з глобальними технологічними розробками.

Беручи до уваги динамічну і складну природу технологій ШІ, чергову доповідь із серії «Тенденції розвитку технологій» (WIPO Technology Trends), було повністю присвячено ШІ [1]. У цьому документі міститься визначення і оцінка інновацій в галузі ШІ та результати аналізу понад 340 тис. патентних заявок, пов'язаних з ШІ, та 1,6 млн наукових статей, опублікованих з моменту появи першої концепції ШІ у 50-х роках ХХ сторіччя. Ця публікація є однією з перших, що систематично

досліджують тенденції розвитку технологій ШІ з метою виявити, в яких галузях спостерігається найбільший обсяг інноваційної діяльності з використанням ШІ, які компанії та установи є провідними у розвитку ШІ, а також визначення майбутніх ринків зростання. Найбільш вражаючим із результатів доповіді стало те, що 50 відсотків усіх патентів ШІ були опубліковані лише за останні п'ять років.

Всесвітня організація інтелектуальної власності ініціювала велику дискусію з питань передових технологій, включаючи ШІ, для взаємодії, обговорення та розбудови знань щодо їх впливу на сферу інтелектуальної власності за участю якомога більш широкого кола зацікавлених сторін. У вересні 2019 року відбувся перший тур дискусії для обговорення впливу ШІ на політику у сфері інтелектуальної власності. Другий і третій тури дискусії також були присвячені ШІ. Наступна дискусія ВОІВ на тему «Дані: поза штучним світом у повністю взаємопов'язаному світі» відбудеться 22 та 23 вересня 2021 року. (Наразі реєстрація для он-лайн участі у форумі відкрита).

За результатами другого туру дискусії ВОІВ «Інтелектуальна власність (ІВ) та штучний інтелект (ШІ)» Секретаріатом було підготовлено «Проект концептуального документа з питань політики в галузі інтелектуальної власності і штучного інтелекту». У цьому документі окреслено три основні напрямки щодо ШІ, які мають безпосередній стосунок до інтелектуальної власності (ІВ):

(а) ШІ в управлінні адміністративним процесами в галузі ІВ.

Як приклад, вже сьогодні застосунки WIPO Translate та WIPO Brand Image Search для автоматизованого перекладу текстів і розпізнавання зображень використовують алгоритми ШІ.

(б) Центр обміну інформацією про стратегії в галузі ШІ та ІВ.

У багатьох державах світу все частіше впроваджуються стратегії розвитку ШІ та вживаються заходи щодо його регламентації. Держави-члени ВОІВ звернулися до Організації з проханням про створення бази даних основних урядових документів, що стосуються ШІ та ІВ. Для цього буде запущено спеціальний веб-сайт для надання доступу до різноманітних інформаційних ресурсів, що сприятиме обміну інформацією.

(в) Політика в галузі ІВ.

Цей напрям діяльності має забезпечити відкритий і всеохоплюючий процес, спрямований на визначення переліку питань і проблем стосовно політики в галузі ІВ, які виникають в результаті перетворення ШІ на все більш широко використовувану багатоцільову технологію.

Отже, на сьогоднішній день питання «Інтелектуальна власність та штучний інтелект» постає як глобальна міждисциплінарна проблема, що потребує відмінної координації дій як на рівні ВОІВ, так і на рівні регіональних та національних інституцій. В Україні належні інституційні потужності зосереджені у Міністерстві економіки України та Державному підприємстві «Український інститут інтелектуальної власності». Проте, будь-які політичні та регуляторні рішення у сфері ІВ та ШІ повинні мати наукове та аналітичне обґрунтування. Кожен із напрямів, окреслених у документах і дискусіях ВОІВ, має досліджуватися і вивчатися у рамках національних реалій із залученням інтелектуальних ресурсів вищих навчальних закладів Міністерства освіти і науки України та установ Національної академії наук України.

Література:

1. WIPO (2019). WIPO Technology Trends 2019: Artificial Intelligence. Geneva: World Intellectual Property Organization.

**ПРОБЛЕМА ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ВІЙСЬКОВО-
МОРСЬКИХ СИЛ У ІСТОРИЧНІЙ ТА ІСТОРИКО-ПРАВОВІЙ
НАУЦІ**

Борисов Євген Михайлович

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри військової підготовки,
Одеський державний екологічний університет*

УДК 344.362

Історичні дослідження розвитку військово-морських сил уперше виникли на відповідному науковому рівні в рамках опрацювання військово-морської тактики та стратегії французькими, англійськими та американськими авторами, роботи яких становлять ув'язану між собою універсальну та загальноновизнану систему наукового пошуку, розпочатого наприкінці XVII сторіччя. На першому етапі вказані дослідження носили характер емпіричного узагальнення та забезпечення тактичної діяльності вітрильного, а потім механізованого флоту. Але з кінця XIX сторіччя зазначений досвід був накопичений в рамках опрацювання морської стратегії, що отримала універсальний характер і безперечний авторитет для військово-морських сил більшості країн світу.

Крім використання у працях з морської тактики та стратегії, історія військово-морських сил з XVIII сторіччя відображалася у біографічних працях, а у XX сторіччі значна частина відповідних історичних праць стала носити характер мемуарів. Водночас у XX сторіччі виникла величезна кількість науково-популярних робіт із дослідження активності військово-морських сил, при цьому їх переважна більшість акцентує увагу на подіях двох світових війн. При цьому питання організаційного та правового забезпечення діяльності флоту, які в цілому аналізувалися у працях з морської стратегії та тактики, піднімаються у мемуарах та публіцистичних творах з історії флоту доволі оглядово. Оскільки визнані на світовому рівні фундаментальні праці з морської стратегії та тактики належать насамперед американським та англійським авторам, вітчизняний вимір історичного наукового пошуку в цій сфері є вкрай обмеженим.

Вітчизняна історична парадигма щодо діяльності флоту досі носить постімперський та пострадянський характер. При цьому власне у Російській імперії доктринальне забезпечення діяльності флоту зводилося до двох основних напрямів; це здійснення перекладу європейських праць із морської стратегії та тактики, яке почалося у другій половині XVIII сторіччя, та узагальнення досвіду практичної діяльності власного імперського флоту. Таке узагальнення у чисельних працях XIX та початку XX сторіччя робило акцент саме на організаційному забезпеченні діяльності російського імперського флоту, за умов його доволі скромних успіхів порівняно із провідними морськими країнами світу.

У радянській період зберігалася тенденція масового та організованого владними структурами перекладу як іноземних праць із стратегії та тактики флоту, так і суто історичних видань, які охоплювали військово-морські події XX сторіччя. Останні десятиріччя радянського періоду призвели до накопичення чисельної мемуарної та науково-популярної літератури щодо діяльності флоту. Водночас вона носила ідеологізований характер та питання організаційного забезпечення військово-морських сил практично не відображала, її історична цінність вбачається обмеженою. При цьому, на відміну від оприлюднених наукових праць того періоду, накопичені у радянських архівах матеріали з існування імперського та радянського флоту мають виключне значення для досліджень еволюції його нормативного забезпечення.

Власне правові публікації з діяльності військово-морських сил виникли у європейській науці значно раніше, ніж праці із історії флоту. Це слід пояснити величезною практичною витребуваністю організаційного та правового забезпечення морської діяльності, зокрема й військової. Перші друковані публікації у цій сфері спостерігаються наприкінці XV сторіччя, а вже у XVI-XVII віках кількість оприлюднених робіт, зокрема й очевидно доктринальних, стає значним феноменом європейської науки. Загалом можна стверджувати, що вже станом на XVIII сторіччя в рамках морського права сформувалася підгалузь військово-морського права, основними питаннями якої було призове право та умови нейтрального судноплавства за умов морської війни.

Станом на початок XX сторіччя вказані питання були доповнені виміром міжнародного гуманітарного права. У XIX та XX сторіччях роль вітчизняних авторів у розвитку відповідної універсальної правової

доктрини вбачається обмеженою, водночас із імперських авторів, які присвячували власні роботи правовим питанням морської війни, спостерігається значна кількість вихідців з українських земель. У радянський період новаторські роботи з питань військово-морського права з'явилися лише в останні десятиріччя ХХ сторіччя, а основні зусилля тодішніх авторів були спрямовані на забезпечення відповідними посібниками та довідковою літературою радянського військово-морського флоту. Незалежна Україна таким чином отримала лише окремих авторів, які за останні десятиріччя робили вкрай фрагментарні дослідження з правових питань військово-морської діяльності.

ЗМІСТ

Теорія держави і права. Філософія права

Maksurov Alexey Anatolevich COORDINATION STANDARDS OF THE GUIDELINES FOR THE PROTECTION OF PRIVACY AND CROSS-BORDER TRANSFER OF PERSONAL DATA.....3

Поліщук Вікторія Сергіївна ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ: ДОСВІД ЛИТВИ.....5

Поліщук Вікторія Сергіївна ДОСВІД ФРН У ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ.....9

Фігун Наталія Ігорівна ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА КРАЇН ВИШЕГРАДСЬКОЇ ГРУПИ ЩОДО РЕЄСТРУ МЕДІАТОРІВ.....14

Конституційне право. Конституційне процесуальне право. Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право. Митне та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право

Георгієвський Юрій Валентинович ПРОПОЗИЦІЇ ІЗ ЗАПРОВАДЖЕННЯ НОВОЇ СУДОВОЇ КАРТИ УКРАЇНИ.....20

Єфімова Інна Веніамінівна МІЖНАРОДНА ПРАВОВА ДОПОМОГА ПРИ ПРОВЕДЕННІ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ.....24

Майданевич Ганна Анатоліївна ДО ПИТАННЯ СУБ'ЄТІВ ПУБЛІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ГАЛУЗІ ПРИМУСОВОГО ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ.....28

Педосенко Анастасія Ігорівна ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПИТАННЯ ЕТИКИ ТА ЕТИКЕТУ НАРОДНОГО ДЕПУТАТА УКРАЇНИ.....32

**Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право.
Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне
приватне право. Трудове право та право соціального забезпечення**

Грабовська Оксана Олександрівна НОВЕ У ЗАКОНОДАВЧІЙ
РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ДОКАЗІВ ТА ЗАСОБІВ ДОКАЗУВАННЯ В
ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....39

Гуйван Петро Дмитрович РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВОВИХ ЗАХИСНИХ
МЕХАНІЗМІВ. ЧАСОВИЙ АСПЕКТ.....43

**Кримінальне право. Кримінальне процесуальне право.
Криміналістика. Кримінологія. Кримінально-виконавче право.
Медичне право. Судові та правоохоронні органи. Адвокатура**

Гребенюк Анна Валентинівна КЛАСИФІКАЦІЯ ТАКТИЧНИХ
ОПЕРАЦІЙ.....48

Гребенюк Анна Валентинівна ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ТАКТИЧНОЇ
ОПЕРАЦІЇ.....50

Коваленко Інна Ігорівна ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА КЛЮЧОВІ
АСПЕКТИ ПРОЦЕДУРИ ДОБОРУ КАНДИДАТІВ НА ПОСАДУ
СУДДІ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ.....52

Надоєв Артур Автонділович КВАЛІФІКУЮЧІ ТА ОСОБЛИВО
КВАЛІФІКУЮЧІ ОЗНАКИ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОЇ
ВЛАДИ.....55

Тарасевич Юрій Вікторович НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ ОРГАНАМИ
ПОЛІЦІЇ В УКРАЇНІ.....60

Господарське право. Господарське процесуальне право. Екологічне право. Земельне право. Аграрне право. Фінансове право. Банківське право

Дижкантюк Юлія Ігорівна ЩОДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ У СФЕРІ НАДАННЯ СЕРВІСНИХ ПОСЛУГ.....65

Педосенко Анастасія Ігорівна ЗАСТОСУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ, УХВАЛЕНИХ ЗА ЗАЯВОЮ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ, В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ.....70

Право інтелектуальної власності та його захист. Інформаційне право. Інформаційні технології

Михайленко Михайло Вікторович ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ ТА ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ.....73

Історія держави і права. Історія політичних і правових вчень

Борисов Євген Михайлович ПРОБЛЕМА ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ У ІСТОРИЧНІЙ ТА ІСТОРИКО-ПРАВОВІЙ НАУЦІ.....76

Підписано до друку 02.08.2021
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк на дублюкаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 50 прим.

Громадська організація «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. +380979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net

